UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012 Martina Malá

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomie

Důchodová reforma v České republice

Martina Malá

Bakalářská práce
2012

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: **2011/2012**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Martina Malá**
Osobní číslo:	**E08740**
Studijní program:	**B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor:	**Veřejná ekonomika a správa**
Název tématu:	**Důchodová reforma v České republice**
Zadávající katedra:	**Ústav ekonomie**

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je analýza důchodové reformy v ČR, její vliv na státní rozpočet a dopad na jednotlivé věkové skupiny obyvatelstva.
Práce bude dále obsahovat:
- cíle a nástroje sociální politiky státu;
- modely důchodové reformy v ČR;
- modely důchodových reforem ve světě;
- analýzu důchodové reformy v ČR a na Slovensku.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: **cca 30 stran**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Česká sociální politika na prahu 21. století: efektivnost, selhávání, legitimita. Editor: Tomáš Sirovátka. Vydání první. Brnoá: Masarykova univerzita, 2000. 236 s. ISBN 80-210-2307-4.
DURDISOVÁ, Jaroslava, et al. Sociální politika. 2. přepracované vydání. Praha : ASPI Publishing, s.r.o., 2002. 376 s. ISBN 80-86395-33-2.
DURDISOVÁ, Jaroslava. Sociální politika v ekonomické praxi. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2005. 246 s. ISBN 80-245-0850-8.
PEKOVÁ, Jitka; PILNÝ, Jaroslav; JETMAR, Marek. Veřejná správa a finance veřejného sektoru. 3., aktual. a rozš. vyd. Praha : ASPI Publishing, s.r.o., 2008. 712 s. ISBN 978-80-7357-351-5.
RYS, Vladimír. Česká sociální reforma. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2003. 170 s. ISBN 80-246-0588-0.
Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení ve vývojových řadách a grafech. Vyd. 1. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009. 52 s. ISBN 978-80-7421-005-1(brož.)neprodejné.
Internetové zdroje: ČSÚ, ČNB

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Liběna Černohorská, Ph.D.**
Ústav ekonomie

Datum zadání bakalářské práce: **30. června 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2012**

L.S.

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 30. června 2011

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 20. 8. 2012

Martina Malá

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce, paní Ing. Liběně Černohorské, Ph.D. za vedení mé práce, cenné náměty a připomínky a všestrannou pomoc při jejím zpracování.

ANOTACE

Tato bakalářská práce je zaměřena na analýzu důchodové reformy v České republice. Teoretická část zahrnuje charakteristiku sociální politiky státu, vymezení subjektů a objektů sociální politiky, dále cíle, principy a nástroje sociální politiky. Další část stručně charakterizuje vývoj českého důchodového systému. Praktická část se věnuje důchodovým systémům ve vybraných zemích. Hlavním cílem této práce je analýza důchodové reformy v České republice a na Slovensku za účelem porovnání obou reforem.

KLÍČOVÁ SLOVA

Sociální politika, důchodové zabezpečení, penze, důchodový věk, náhradový poměr, třípilířový model důchodového zabezpečení

TITLE

The Pension Reform in the Czech Republic

ANNOTATION

This thesis is focused on analysis of the Pension Reform in the Czech Republic. Theoretical part includes the characteristics of state social policy, the definition of subjects and objects of social policy, the objectives, principles and instruments of social policy. Next part describes the development of the Czech pension system. The practical part deals with pension systems in selected countries. The main objective of this work is the analysis of pension reform in the Czech and Slovak Republics in order to compare the two reforms.

KEYWORDS

Social policy, pension, pensions, retirement age, replacement rate, three-pillar pension model

OBSAH

Úvod **12**

1 Sociální politika státu **13**

1.1 Charakteristika sociální politiky státu 13
1.2 Subjekty a objekty sociální politiky 13
1.3 Cíle, principy a nástroje sociální politiky 14
1.4 Typy (modely) sociální politiky 17
1.4.1 Redistributivní typ 17
1.4.2 Výkonový (korporativní) typ 17
1.4.3 Reziduální typ 17
1.5 Model sociální politiky v České republice 18

2 Česká sociální reforma **19**

2.1 Počátky českého sociálního státu 19
2.2 Sociální politika v letech 1989-1992 20
2.3 Sociální reforma České republiky 22

3 Systémy financování sociálního zabezpečení a třípilířový model sociálního zabezpečení **27**

3.1 Průběžné financování 27
3.2 Fondové financování 29
3.3 Třípilířový model sociálního zabezpečení 30

4 Reformy důchodového zabezpečení ve vybraných zemích světa **31**

4.1 Evropské státy 31
4.2 Americké státy 34
4.3 Asijské státy 35

5 Analýza důchodové reformy na Slovensku **37**

5.1 Legislativní rámec důchodového systému 37
5.2 Slovenský důchodový systém před reformou a jeho nedostatky 37
5.3 Průběh reformy 39

6 Analýza důchodové reformy v ČR 46

6.1 Systém před reformou 46
6.2 Důvody reformy a její cíle 49
6.3 Průběh důchodové reformy v ČR – vybrané změny 50

7 Porovnání důchodových reforem na základě stanovených kritérií v České republice a Slovensku 52

7.1 Doba pojištění a důchodový věk 52
7.2 Náhradový poměr 53
7.3 Výše vyměřovacího základu 53
7.4 Shrnutí 56

Závěr 57

Použitá literatura 58

Seznam tabulek

Tabulka 1: Modely sociálních politik 18
Tabulka 2: Třípilířový systém důchodového spoření 30
Tabulka 3: Vyměřovací základy na důchodové pojistné 41
Tabulka 4: PAYG 48
Tabulka 5: Dobrovolné důchodové pojištění (DPP) 49
Tabulka 6: Potřebná doba pojištění k získání nároku na starobní důchod v ČR 52
Tabulka 7: Hrubý náhradový poměr důchodu k průměrnému výdělku u vybraných zemí OECD 54
Tabulka 8: Údaje pro výpočet důchodů 55

Seznam obrázků

Obrázek 1: Živě narození v letech 1785 - 2009 28
Obrázek 2: Vývoj počtu důchodců a počtu poplatníků pojištění 28
Obrázek 3: Etapy reformy slovenského důchodového systému 40
Obrázek 4: Podíl spořitelů ve druhém pilíři z nově vstupujících na trh práce (%) 43
Obrázek 5: Výkonnost důchodových fondů (reálné zhodnocení), stav do 31.3.2012 44

Seznam zkratek

CPP	Canada Pension Plan
DPP	Doplňkové důchodové pojištění
DSS	Důchodová správcovská společnost
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
SP	Sociální politiky
SZ	Sociální zabezpečení

ÚVOD

Problematika důchodového pojištění je často diskutovanou otázkou. Z důvodu demografických změn prochází penzijní systémy ve většině vyspělých zemí v posledních letech výraznými změnami. Česko prozatím provádělo pouze parametrické změny (prodloužení důchodového věku, doba pojištění). Současný důchodový systém ČR je z ekonomického hlediska dlouhodobé neudržitelný. Důchodová reforma, platná od 1. 1. 2013 však přinese změnu celého systému.

Vytvoření systému penzijního spoření by mělo přispět k posílení stability a dlouhodobého fungování českého finančního trhu. Přínosem zřízení II. pilíře bude zejména vytvoření moderního systému dobrovolného důchodového spoření, který by měl zajistit účastníkům dlouhodobě stabilní možnost tvorby úspor na stáří. Tento systém je již zaveden na Slovensku.

Cílem bakalářské práce je analyzovat důchodové systémy v České a Slovenské republice a jejich následné srovnání pomocí vybraných kritérií. Dále budou analyzovány vybrané země světa. Zvolenými kritérii jsou doba pojištění a důchodový věk, což jsou dvě základní podmínky pro vznik nároku na penzi v ČR i SR. Dále proběhne porovnání náhradového poměru, který udává poměr mezi mzdou před odchodem do penze a následnou výši penze. Na závěr bude porovnána výše vyměřovacího základu v obou zemích.

Práce je členěna do osmi kapitol. První kapitola je zaměřena na charakteristiku sociální politiky státu, na její cíle, principy a nástroje. Dále kapitola obsahuje subjekty, objekty a vymezení jednotlivých modelů sociální politiky. Druhá kapitola se týká vývoje sociální politiky na území České republiky od roku 1888 do současnosti. Třetí kapitola blíže specifikuje jednotlivé systémy financování sociálního zabezpečení a dále popisuje třípilířový model důchodového financování. Ve čtvrté kapitole je uveden návrh postupu zpracování bakalářské práce. Pátá kapitola obsahuje analýzu důchodových systémů ve vybraných zemích světa. Analýza je provedena na základě následující vybraných kritérií: počet pilířů, podíl obyvatelstva v jednotlivých pilířích, důchodový věk, zatížení veřejných rozpočtů a náhradový poměr. V kapitolách 7 a 8 bude podrobně analyzován důchodový systém v České a Slovenské republice. Je zde popsána legislativní úprava, fungování systému před reformou a provedení reformy. Závěr práce bude věnován porovnání obou důchodových systému dle vybraných kritérií.

1 SOCIÁLNÍ POLITIKA STÁTU

Obsahem první kapitoly je základní charakteristika sociální politiky (dále SP), její subjekty a objekty. Dále jsou zde uvedeny cíle, principy a nástroje SP dle odborných textů. Další část je zaměřena na současné modely SP a model SP v České republice.

1.1 Charakteristika sociální politiky státu

Sociální politika státu je v současné době v teorii i praxi různě interpretována, protože ji lze charakterizovat z různých pohledů a úrovní. Její cíle, funkce a nástroje se neutváří izolovaně, ale vždy v souvislosti s řadou ekonomických, politických a jiných norem, a to i mravních. Obecně lze říci, že se jedná o politiku, která se primárně orientuje na člověka, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života. Sociální politika je vždy součástí určitého společenského celku. Společnost, jako určitý systém, je uspořádána na základě více prvků (dimenze, sféry). Nejčastěji se hovoří o ekonomické, sociální, ekologické, kulturní, atd. Sociální politika má ve společenském systému významné, nezastupitelné místo. Významně působí na rozvoj celého společenského systému.[1]

GREGOROVÁ (2000) vysvětluje sociální politiku jako cílevědomou činnost subjektů (státu a jeho orgánů, zaměstnavatelů, odborů, obcí, občanských a jiných iniciativ, náboženských společností, rodiny, jedinců, cílů a dalších), která směřuje k vytváření vhodných podmínek pro všestranný rozvoj jedince.

Sociální politiku lze charakterizovat z různých pohledů a úrovní. Často se hovoří o určitých prvcích, složkách či oborech sociální politiky. Dle ŽIŽKOVÉ (2002) sociální politika zpravidla zahrnuje politiku sociálního zabezpečení včetně osobních sociálních služeb, rodinnou politiku, bytovou politiku, zejména její sociální aspekty, dále zdravotní politiku, politiku zaměstnanosti a vzdělávací politiku. Tyto politiky jsou vedeny snahou po zdokonalování (rozvíjení) způsobu života každého jedince, úsilím o jeho blaho a prospěch. V tomto smyslu jsou sociální politiky ve svém souhrnu politikou směřující k sociálně spravedlivé společnosti.

1.2 Subjekty a objekty sociální politiky

Sociální politika je realizována různými subjekty, které za ni nesou zodpovědnost před objekty sociální politiky. Hlavním subjektem, který do značné míry určuje pojetí, obsah,

[1] DURDISOVÁ, Jaroslava. *Sociální politika*. vyd. 2., přepracované. Praha: ASPI, 2002. str. 11.

cíle a úkoly SP v daném časovém období, je stát. Kromě státu existuje řada dalších subjektů, které pečují o sociální politiku. Jsou různě strukturovány a v obecné rovině je lze členit na státní a nestátní, přesněji na státní, na tržní a na ostatní netržní subjekty.[2] Stále většího významu nabývají i nadnárodní instituce a subjekty (např. ES, UNESCO a jeho orgány, Mezinárodní úřad práce aj.), které usilují o mezinárodně uznávané právní instrumenty v oblasti SP. Subjektem jsou ti, kdo mají zájem, vůli, schopnosti, předpoklady, možnosti a prostředky k určité sociální činnosti či chování, a kdo takové činnosti a chování může iniciovat a naplňovat.

K **subjektům** sociální politiky patří:

- stát a jeho orgány, a to zejména parlament, který odpovídá za uskutečňování konkrétní sociální politiky v daném čase. Dále pak ústřední i územní orgány sociálního zabezpečení, úřady práce apod.,
- zaměstnavatelé a firmy, kteří jsou povinni zabezpečovat opatření stanovená státem a jeho orgány (tzv. podniková sociální politiky, podnikové sociální služby),
- zaměstnavatelské, zaměstnanecké a odborové orgány
- regiony, obce, jejich orgány a instituce
- občanské iniciativy, dobročinné organizace, apod.,
- církve, které zastávají významnou roli v péči o zdraví, o handicapované obyvatelstvo, v oblasti výchovné, vzdělávací, charitativní apod.,
- občané, rodiny.[3]

Dle KREBSE (2007) jsou **objekty** sociální politiky jednak všichni obyvatelé dané země, jednak určité skupiny lidí a jednotlivci, k nimž její opatření směřují. Objekty SP jsou dle potřebnosti a povahy jednotlivých opatření různě strukturovány – např. z hlediska věku, pohlaví, příjmů, ekonomické aktivity atd. Základem je jedinec (součást celku) se svými jedinečnými vlastnostmi, schopnostmi, zájmy, potřebami, dispozicemi apod., jeho blaho a prospěch. Jedinec, jeho nezadatelná základní práva, zejména právo na lidskou důstojnost a svobodné rozvíjení osobnosti, jsou rozhodující pro formulaci cílů sociální politiky.

1.3 Cíle, principy a nástroje sociální politiky

Sociálněpolitické cíle lze obecně charakterizovat jako normativní vymezení žádané budoucnosti, tj. budoucí podoba a charakter sociální politiky. Podle ARNOLDOVÉ (2004) se

[2] ARNOLDOVÁ, Anna. *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení*. 2. rozš. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2004. str. 22.
[3] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. str. 48.

vždy jedná o určitou soustavu cílů, kterými je naplňován cíl obecný, tj. rozvoj člověka, způsob jeho života, jeho dispozic a tvůrčích sil (tzv. hierarchie cílů z obecného hlediska). Tento cíl je naplňován jak obecnými principy státní sociální politiky, tak i konkrétními opatřeními jednotlivých dílčích sociálních politik.

Hlavními cíly SP jsou v první řadě **rovné příležitosti** a **vytvoření lidsky důstojných podmínek pro život**. Základem rovných příležitostí je zejména rovný přístup ke vzdělání, zdravotní péči, pracovním příležitostem, možnostem zajištění bydlení, atd. Předpokladem je také obecná garance dostatečného minimálního příjmu v případě nepříznivých sociálních situací. Všeobecně platí, že tento obecný cíl je dlouhodobý, má svá vývojová stádia a lze jej dekomponovat do řady dalších dílčích cílů.[4]

Jak je výše popsáno sociální politika směřuje k ovlivňování sociální reality (sociálního systému), proto musí respektovat určité základní principy, tj. myšlenkové postupy, které jsou pro ni určující a jsou jí vlastní. V evropském regionu se tradičně a nejčastěji setkáváme s myšlenkami konzervativního směru.[5]

Nejvýznamnějšími principy sociální politiky jsou sociální spravedlnost, sociální solidarita, subsidiarita a participace.[6]

Dle GREGOROVÉ (2000) je **spravedlnost** považována za měřítko mezilidských vztahů, za základní mravní i náboženskou hodnotu, za základ právního řádu státu a státní politiky. Spravedlností je myšlena jednak spravedlnost v právním smyslu (tj. souhrn právních norem a zásad) a jednak spravedlnost sociální, tzn. pravidla, podle nichž jsou ve společnosti rozdělovány předpoklady a prostředky veřejného blahobytu mezi jednotlivé subjekty.

Podstata **sociální solidarity** vychází z toho, že člověk je sociální (společenská) bytost, a proto vždy a za všech okolností je svou existencí v jisté míře odkázán i na druhé. Je závislý na soužití společnosti jako celku. Lze rozlišovat zejména solidaritu mezigenerační, tj. solidaritu mezi ekonomicky aktivním a ekonomicky neaktivním obyvatelstvem. Dále existuje solidarita mezi ekonomicky silnějším a ekonomicky slabším obyvatelstvem. Tento princip se realizuje pomocí redistribuční a transferové politiky státu.

Princip subsidiarity vymezuje vazbu sociální politiky k zajištění životních podmínek jedince. Nejobecněji vycházejí teorie sociální politiky z toho, že primární je jedinec sám se svou odpovědností za zajištění podmínek své existence. Princip subsidiarity vlastně vymezuje posloupnost pomoci různých subjektů tomu, aby byl jedinec ve svých sociálních podmínkách

[4] *Sociální doktrína České republiky*. *Www.sds.cz* [online]. Září 2001 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z WWW: <http://www.sds.cz/docs/prectete/e_kolekt/soc_dokt.htm#7>.

[5] DURDISOVÁ, Jaroslava. *Sociální politika*. vyd. 2., přepracované. Praha: ASPI, 2002. str. 18.

[6] GALVAS, Milan a Zdeňka GREGOROVÁ. *Sociální zabezpečení*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2000. str. 13 – 15.

přiměřeně zajištěn. Podle tohoto principu je každý povinen nejdříve pomoci sám sobě, nemá-li tuto možnost, musí mu pomoci rodina, poté volá na pomoc jiná společenství a na posledním místě je k pomoci vyzýván stát. Naplňování principu subsidiarity předpokládá jednak výchovu obyvatelstva k převzetí vlastní odpovědnosti, jednak i reálnou sociální situaci, tj. prostor pro samostatné, vlastní odpovědně sociální chování.

Princip participace vychází z myšlenky, že každý jedinec musí mít možnost účastnit se procesu, který vede k tvorbě přijímání opatření a rozhodnutí, kterými je jeho život ovlivňován. Jde o dlouhodobý proces, který v podstatě vyjadřuje přechod od chápání člověka jako objektu sociální politiky k jeho postavení jako subjektu, který významně ovlivňuje sociální politiku.[7]

Nástroje sociální politiky by měly respektovat její základní principy a naplňovat její cíle. Jedná se o prostředky, jimiž sociální subjekt působí na sociální objekt tak, aby naplnil cíle, které sociální politika sleduje. V současnosti je kladen důraz na umožnění diferencovaného a adresného řešení konkrétních sociálních situací tak, aby nedocházelo ke zneužívání výhod.

Základním nástrojem každé demokratické společnosti je **právní řád**, v jeho rámci pak také sociálněprávní legislativa. Mezi nástroje sociální politiky lze počítat i sdělovací prostředky, které se podílejí na formování názoru a postojů veřejnosti k sociálním problémům. Dalším nástrojem jsou také vzdělávací aktivity a také institut poradenství.[8]

Významným nástrojem z hlediska časového je **sociální doktrína** jako dlouhodobá (10-15 let) směrnice pro praktickou sociální politiku. Vychází z teoretického poznání a současně musí odpovídat na otázky týkající se budoucího vývoje sociální politiky. Doktrína je založena na respektování lidských a sociálních práv deklarovaných v Listině základních práv a svobod občanů musí být postavena na hodnotách moderních demokratických společností. Specifikací doktríny je tzv. program. Je sestavován na kratší časové období a prosazuje záměry doktríny.

Dalším nástrojem krátkodobého charakteru je **kolektivní vyjednávání** (v ČR až po roce 1989). Jedná se o velice významný nástroj SP směřující k udržení sociálního smíru. Představuje mechanismus dosahování konsenzu, tj. proces, ve kterém dochází k jednání o určitých sociálních skutečnostech mezi sociálními partnery. Výsledkem kolektivního vyjednávání jsou kolektivní smlouvy.[9]

[7] GALVAS, Milan a Zdeňka GREGOROVÁ. *Sociální zabezpečení*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2000. str. 13-15.

[8] DURDISOVÁ, Jaroslava. *Sociální politika*. vyd. 2., přepracované. Praha: ASPI, 2002. str. 62.

[9] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. str. 51.

1.4 Typy (modely) sociální politiky

V dnešních ekonomicky vyspělých zemích je účast státu v sociální politice samozřejmostí. Demokratické státy jsou zároveň sociálními. Přesto jsou mezi jednotlivými státy a jejich sociální politikou značné rozdíly, které vycházejí z míry sociálnosti, způsobu sociální chování státu a podle míry účasti, kterou má v sociální politice stát a ostatní subjekty. Dle ŽIŽKOVÉ (2002) jsou zpravidla uváděny tři klasické typy sociální politiky, které jsou vymezeny třemi ideálními typy sociální politiky.

1.4.1 Redistributivní typ

Bývá označován jako univerzalistický nebo také občanský s dominantní rolí státu. Orientuje se na univerzální poskytování dávek celé populaci, resp. vymezené sociální skupiny, bez ohledu na jejich individuální možnosti pokrýt vlastní potřeby. Je velice náročný na ekonomické zdroje a vyžaduje značný rozsah redistribucí. Hlavní úlohu zde hraje stát, který pokrývá značný prostor sociální politiky a omezuje aktivity nestátních subjektů. Tento typ SP se vyskytuje v zemích Skandinávie, v Dánsku, Holandsku a některých západoevropských zemích.[10]

1.4.2 Výkonový (korporativní) typ

Tento typ zdůrazňuje význam pracovních zásluh pro uspokojování sociálních potřeb lidí. ŽIŽKOVÁ (2007) říká, že sociální potřeby mají být primárně uspokojovány na základě výkonu a produktivity. Předpokládá se širší kooperace občanů. Míra redistribuce je zde o něco nižší, neboť významným zdrojem financování dávek jsou v tomto případě prostředky z pojistných fondů. Tomuto typu se blíží sociální politiky např. SRN, Rakouska a Francie.

1.4.3 Reziduální typ

Role státujako subjektu sociální politiky je zde potlačena, tzn. míra redistribuce je zde ze všech typů nejnižší. Reziduální sociální politika zdůrazňuje individuální odpovědnost každého občana za uspokojování sociálních potřeb. Poskytované dávky jsou relativně skromné a jejich poskytování je testováno příjmy. Funguje na principu tzv.“laisser faire“.[11] Tomuto typu se nejvíce blíží USA a Japonsko a v poslední době také Velká Británie.[12] Pro názornost uvádím tabulku (viz Tabulka 1).

[10] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. str. 52

[11] Laisser faire – z francouzštiny, znamená „nechte být, nechte konat“, zásada ekonomického liberalismu požadující minimální zásahy státu.

[12] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. str. 52.

Ani jeden ze tří modelů dnes neexistuje ve své čisté podobě a postupně dochází k vzájemnému sbližování sociálních politik jednotlivých evropských zemí a přebírání prvků jednotlivých typů do národních sociálních politik.

Tabulka 1: Modely sociálních politik

Model	Role státu	Typ dávek	Země
Redistributivní	dominantní	univerzální	Norsko, Finsko, Dánsko, Holandsko
Výkonný	Částečná	dle zásluh	Německo, Rakousko, Francie
Reziduální	minimální	dle příjmů	USA, Japonsko, Velká Británie

Zdroj: vlastní zpracování podle: KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. str. 51-52.

1.5 Model sociální politiky v České republice

Tvorba a implementace sociální politiky je, jak už bylo zmíněno v úvodu této práce, dlouhodobým procesem a sociální systém se tak neustále transformuje, aby odpovídal vývojovým trendům ve společnosti. Jak uvádí ŽIŽKOVÁ (2007) „budoucí podoba sociální politiky v ČR se vytváří postupně a budou v ní zastoupeny prvky všech výše uvedených typů, stejně jako jinde ve světě." Systémová změna SP je spojena se zeslabením prvků redistributivního typu při současném posílení prvků výkonových a reziduálních.

V současné době je jisté, že podobu sociální politiky bude nadále ovlivňovat především nepříznivá demografická situace, neboť se prodlužuje střední délka života díky kvalitní lékařské péči, snižují se počty narozených dětí, a to s sebou přináší i nemalé ekonomické problémy. Hlavním problémem je financování důchodových systémů, organizace a financování zdravotní a sociální péče pro rostoucí počet seniorů. Na tuto situaci by měla sociální politika reagovat a být připravena jak materiálně, institucionálně tak především z hlediska lidských zdrojů.[13]

[13] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. str. 52.

2 ČESKÁ SOCIÁLNÍ REFORMA

Problematika sociální reformy je v České republice aktuální od roku 1989, kdy došlo ke změnám v oblasti politické, ekonomické i sociální. Přebudování totalitního systému v systém demokratický s sebou přinesl transformaci ekonomiky, kde se přešlo od centrálně plánovaného hospodářství k tržní ekonomice. Realizace těchto změn s sebou však přinesla řadu negativních sociálních jevů dotýkajících se obyvatelstva v podobě nezaměstnanosti, poklesu reálných příjmů a chudoby. Proto bylo od počátku zřejmé, že ekonomická transformace musí být doprovázena sociální reformou, aby tak kompenzovala negativní dopady společenských změn na obyvatelstvo a hlavně, aby vytvořila odpovídající systém sociálního zabezpečení založený na běžných evropských standardech.[14]

Následující podkapitoly budou věnovány sociální reformě v České republice se zaměřením na **změny v systému důchodového pojištění**.

2.1 Počátky českého sociálního státu

Sociální pojištění je základním pilířem každého systému a v českých zemích se buduje již od osmdesátých let devatenáctého století. První zákon o nemocenském a úrazovém pojištění dělníků byl odhlasován již v roce 1888. Zákon o starobním a invalidním pojištění zaměstnanců v soukromém sektoru byl odhlasován až v roce 1908. Následovalo založení Československé republiky a roku 1924 byl zaveden zákon o penzijním pojištění pro všechny dělníky. Další vývoj byl zpomalen hospodářskou krizí třicátých let.[15]

K první velké reformě systému došlo v roce 1951, kdy byla zřízena státní správa důchodového zabezpečení společně se státním zdravotnictvím. Veškerou odpovědnost za financování a poskytování lékařské péče převzal stát. Reforma z roku 1956 formálně potvrdila konec sociálního pojištění. Byl zaveden název státní sociální zabezpečení. Hlavním bodem reformy byly důchody. Výše důchodu závisela přímo na výši mzdy a na povaze i délce odpracovaného období. Důraz byl kladen především na odměňování zásluh každého pracovníka. Další novinkou bylo zavedení kategorie tzv. osobních důchodů, které vláda vyplácela osobám za zásluhy v oboru hospodářství, vědy, kultury, národní obrany, státní správy. Udělení penze nebylo vázáno na ukončení zaměstnání. Osoby, které dosáhly důchodového věku a stále pokračovaly v pracovní činnosti si tak zvyšovaly konečnou výši

[14] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. str. 93 – 95.
[15] RYS, Vladimír. *Česká sociální reforma*: *(sociologická studie)*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2003. str. 15 – 17.

důchodu po skončení zaměstnání. Po 20 letech zaměstnání byly důchody vypláceny mužům ve věku 60 let a ženám v 55 letech.

RYS (2003) píše, že se během období 1956-1964 plně projevily všechny nedostatky systému. Náklady na sociální zabezpečení v oblasti nemocenských dávek a rodinných přídavků stouply (v Kčs) z 5,2 miliardy na 8,6 miliardy a v oblasti zdravotní péče se náklady zvýšily o 1,7 miliardy. Největší výkyv byl zaznamenán v oblasti důchodového zabezpečení. Počet osob pobírajících důchod přesáhl dva miliony (tj. 37 % všech pracujících osob) a náklady se téměř zdvojnásobily.

Neomezené zvyšování nákladů měla vyřešit reforma z roku 1964, která byla zaměřena především na systém důchodů. V první řadě došlo k prodloužení předepsané doby pracovní činnosti pro nárok na penzi z 20 na 25 let. S ohledem na ženy byl důchodový věk snížen až na 53 let, pokud tato matka vychovala pět dětí. Období strávené v domácnosti péčí o děti se započítávalo jako období zaměstnání, což bylo další úlevou pro matky. Nový zákon zavedl maximální hranici pro starobní a invalidní penze, s výjimkou případů, kdy se jednalo o jediný zdroj příjmu. Velkou vlnu kritiky od obyvatel způsobilo zdanění důchodů a zákaz kumulace penze s pracovním příjmem.[16]

Veškeré chyby reformy 1964 se začaly napravovat až v roce 1975. Nový zákon zajistil úplné sjednocení celého systému. Po téměř 10 letech bylo zrušeno neoblíbené zdanění důchodů. Nový systém také usnadnil kumulaci pracovního příjmu s penzí a všeobecně se zvýšilo skoro 90 % všech vyplácených důchodů. Během následujících 10 let se počet osob pobírajících penzi zvýšil až na 3,4 milionu a celkové náklady převýšily 86 miliard Kč. Stále přetrvával problém adaptace důchodů na vývoj mezd a životních nákladů.

Začátkem roku 1986 byla přijata tří-etapová reforma. V první fázi, v roce 1987, došlo k dalšímu zvýšení penzí představujících jediný zdroj příjmu. Nový zákon z roku 1988 posílil zásluhový princip. Ve třetím stádiu měl být zaveden systém adaptace důchodů na vývoj mezd. Poslední fáze se z důvodu revoluce neuskutečnila[17].

2.2 Sociální politika v letech 1989-1992

V prosinci roku 1989 byla jmenována vláda národní dohody a příprava sociální reformy se začala plně rozvíjet. Na počátku sociální reformy vznikl **scénář sociální reformy** (1990 předložen parlamentu ke schválení) vytyčující základní linii programu transformace a její cíle.

[16] RYS, Vladimír. *Česká sociální reforma*: *(sociologická studie)*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2003. str. 19.
[17] RYS, Vladimír. *Česká sociální reforma*: *(sociologická studie)*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2003. str. 20 – 21.

Tento dokument měl převážně ochranný a garanční charakter a jeho smyslem bylo započít a umožnit hladký průběh reformy. Byl zpracovaný na přechodné období dvou let a položil základy k vybudování sociální politiky nového typu. Scénář vedl k vytvoření chybějících standardních sociálních institucí a mechanismů a zároveň vedl k přijetí řady důležitých zákonů. Scénář sociální reformy také inicioval budování záchranné sociální sítě.[18]

RYS (2003) uvádí, že k významné změně došlo hlavně v metodě financování, která byla nově založena na systému fondů důsledně oddělených od státního rozpočtu, s přímými příspěvky zaměstnanců a zaměstnavatelů a výnosy z rezervního fondu. Ze státního rozpočtu byly nadále financovány pouze dávky státního charakteru.

Na začátku roku 1991 bylo odhlasováno několik důležitých právních instrumentů. Nejdůležitějším byla beze sporu **Listina základních práv a svobod** přijatá jako ústavní zákon. LZPS tehdy symbolizovala formální zavrhnutí komunistického režimu v celé České a Slovenské Federativní Republice. Rok 1991 byl věnován především debatám o nové federální ústavě a jejímu vztahu k ústavám obou republik. Příprava sociální reformy tak za daných podmínek nebyla hlavní prioritou země.

V rámci návrhu nového modelu sociálního zabezpečení (přijat federální vládou 28.března 1991) byly součástí nové soustavy sociálního zabezpečení tyto instituční nástroje:

- sociální pojištění (oddělené od státního rozpočtu),
- státní dávky rodinné péče (poskytované v rámci celonárodní solidarity),
- sociální péče (věcná i peněžní),
- dávky v nezaměstnanosti,
- základní zdravotní péče.[19]

Nová soustava sociálního pojištění byla založena na třech pilířích (viz Tabulka 2):

1. veřejnoprávní soustava státního sociálního pojištění, garantovaná státem, jednotná a pro všechny občany povinná;
2. kolektivní nebo individuální připojištění v rámci veřejnoprávní soustavy;
3. soukromé a individuální zvýšení úrovně zabezpečení podle svobodného rozhodnutí občana (forma úspor či investic v příslušných soukromých institucích).

RYS (2003) uvádí, že ze soustavy sociálního pojištění byly poskytovány dávky krátkodobé (nemocenské pojištění) i dlouhodobé (penzijní pojištění, odvozené z výdělku). Dle nového

[18] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. str. 96.
[19] RYS, Vladimír. *Česká sociální reforma*: *(sociologická studie)*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2003. str. 42.

modelu sociálního zabezpečení byl důchodový věk zachován u mužů na hranici 60 let, pro ženy byla stanovena hranice 57 let, bez ohledu na počet vychovaných dětí. Dle návrhu by tento důchodový věk měl být zachován po 12 následujících let a poté postupně sjednocen na 62 let (během dalšího dvanáctiletého období). Předpokládala se také možnost odchodu do důchodu v rámci určitého věkového pásma.[20]

Skladba důchodu byla následující:

- první složka – jednotný základní důchod, který bude garantovat alespoň nejnižší společensky uznanou úroveň potřeb,
- druhá složka – odvozena od výše výdělků a počtu let pojištění, ale bude také uplatňovat princip sociální solidarity v metodě výpočtu dávky,
- třetí složka – příplatky, které mohou mít zdravotní, ekonomický nebo sociální charakter.[21]

Návrh všeobecně zaručoval, že důchody budou sledovat vývoj životních nákladů a mezd. Možnost zvýšit si penzi prací po dosažení důchodového věku byla také v platnosti.

Po zániku České a Slovenské Federativní Republiky se rozpadl tým, který pracoval na sociální reformě. Proto ani na konci roku 1992 nebylo možné předpovědět, jak bude nová česká vláda přistupovat k nutným reformám.

2.3 Sociální reforma České republiky

Kvůli rozdělení federace na dva samostatné státy vláda pracovala do konce roku 1992 na přípravě tohoto rozdělení a do poloviny roku 1993 řešila jeho dopady. Vláda i Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) vydaly v rámci svých kompetencí mnoho právních předpisů a vyhlášek, které měly být vhodně aplikovatelné v podmínkách nově vzniklého státu. I když došlo k rozdělení federace, tak se vláda ve svém programovém prohlášení mimo jiné zavázala pokračovat v nastolené sociální reformě a provádění vhodné sociální politiky.[22]

Transformace systému důchodového zabezpečení se předpokládala v několika systémových krocích. Současně s daňovou reformou nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1993 zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Od té doby došlo v této oblasti k dalším zákonným úpravám, kterými byl doplňován původní zákon.[23]

[20]RYS, Vladimír. *Česká sociální reforma*: *(sociologická studie)*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2003. str. 58.
[21]RYS, Vladimír. *Česká sociální reforma*: *(sociologická studie)*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2003. str. 45.
[22]RYS, Vladimír. *Česká sociální reforma*: *(sociologická studie)*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2003. str. 70.
[23] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2007. str. 192.

Dle RYSE (2003) nová vláda ČR pozorně sledovala hlavně výši důchodů, což se týká oblasti příjmů a chudoby. Během roku 1993 tak došlo k dvojímu zvýšení: od začátku března stouply vyplácené důchody o 10 % a nové důchody o 22 %, zatímco v listopadu proběhlo nové zvýšení v důsledku více než desetiprocentního vzrůstu životních nákladů.

KREBS (2007) uvádí, že v roce 1994 byl přijat zákon o penzijním připojištění. Následující rok byl vydán nový zákon o důchodovém pojištění, který zahájil proces zvyšování věkových hranic a zavedl pružnou věkovou hranici. Dále byl tímto zákonem zaveden vdovecký důchod, který přispěl k naplnění principu rovného zacházení s muži a ženami a zajistil tak soulad systému s pravidly Evropské unie. Od roku 1996 existuje zvláštní účet důchodového pojištění v rámci státních finančních aktiv, který umožňuje jasně definovat bilanci systému důchodového pojištění.

V průběhu roku 1997 byly schváleny dva zákony upravující některé předpisy i v oblasti důchodového pojištění, a to zákon č. 134/1997 Sb. a zákon č. 289/1997 Sb. První z nich obsahuje jak věcné změny dosavadní právní úpravy, tak i zpřesnění a zdokonalení některých ustanovení. Cílem druhého jsou zejména úsporná opatření, z nichž možnost zpomalení valorizace důchodů je pouze dočasné opatření, zatímco redukce zápočtu některých náhradních dob, mezi které se nově přeřazuje i studium, je opatření vedoucí k perspektivním úsporám. Dále bylo v roce 1997 schváleno nařízení vlády č. 129/1997 Sb., kterým byly od srpna 1997 zvýšeny vyplácené důchody.[24]

Jak píše KREBS (2007) v roce 1999 byla schválena novela zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem, která zvyšuje do jisté míry bezpečnost vkladů účastníků. Dále tato novela rozšiřuje možnosti systému:

- zvýšení státního příspěvku,
- daňové zvýhodnění pro zaměstnavatele, kteří platí za své zaměstnance,
- daňové zvýhodnění části příspěvků účastníků.

Tento rok došlo k opětovnému navýšení důchodů dle nařízení vlády č. 64/1999, o zvýšení důchodů v roce 1999, které nabylo účinnosti dnem 1. srpna 1999.[25]

[24] Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 1997. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 25. 4. 2005 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/661>.
[25] Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 1999. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 22. 4. 2005 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/632>.

V roce 2000 byl připraven návrh novely zákona týkající se redukcí důchodů při předčasném odchodu do důchodu a zvýšení zvýhodnění za práci po dosažení důchodového věku bez pobírání důchodu (s účinností od 1. 1. 2001). V dalším roce byly parlamentu předloženy tři zásadní návrhy zákonů: vznik Sociální pojišťovny, novela zákona o penzijním připojištění, zákon o zaměstnaneckém penzijním připojištění. Ani jeden z návrhů nebyl schválen.[26]

Dne 22. března 2002 schválila Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR návrh zákona č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě. Dobrovolného důchodového pojištění mohou být nově účastni také osoby starší 18 let bez nutnosti získání alespoň 1 roku „povinného pojištění". V tomto roce byl schválen návrh zákona č. 264/2002 Sb., upravující problematiku zvyšování důchodů. Základní principyzvyšování důchodů:

- vyplácené důchody se zvyšují pravidelně každý rok v lednu; odchylně se postupuje pouze při velmi nízké inflaci (zvýšení by činilo méně než 2%) a při vysoké inflaci (přes 10%),
- zvýšení důchodu se stanoví tak, aby u průměrného starobního důchodu činilo nejméně 100% růstu cen a dále též nejméně jednu třetinu růstu reálné mzdy,
- období pro zjišťování růstu cen a reálných mezd jsou stanovena tak, aby o zvýšení důchodů mohlo být rozhodováno na základě statisticky zjištěných skutečností při respektování doby potřebné pro schválení a přípravu zvýšení,
- v mimořádném termínu se důchody zvýší, pokud růst cen ve sledovaném období dosáhl aspoň 10%; o takovém zvýšení rozhodne vláda do 50 dnů ode dne splnění této podmínky.[27]

Zákonem č. 425/2003 Sb. byl s účinností od 1. ledna 2004 novelizován zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Změny spočívaly zejména:

- ve zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod stejným tempem i po roce 2007 s cílem postupného dosažení jednotné hranice 63 let pro muže a bezdětné ženy v roce 2013. Důchodový věk ostatních žen bude i nadále diferencovaný podle počtu vychovaných dětí, a to v rozmezí 59 až 62 let,
- v omezení možnosti předčasného odchodu do starobního důchodu zrušením dočasně kráceného předčasného starobního s tím, že tato možnost zůstane dočasně zachována (do 31. prosince 2006) při splnění stanovených podmínek pro poživatele částečného invalidního nebo bývalé poživatele plného invalidního důchodu. Pokud jde o možnost

[26] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. str. 217.
[27] Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2002. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 22. 4. 2005 [cit. 2012-03-21]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/629>.

přiznání druhého typu předčasného starobního důchodu, a to trvale kráceného, zůstává současná právní úprava beze změny,

- v redukci hodnocení doby studia pro účely důchodového pojištění znamenající, že se bude doba studia na střední a vysoké škole před 1. lednem 1996 získaná po dosažení věku 18 let hodnotit nejvýše v rozsahu šesti let s tím, že se bude považovat za náhradní dobu pojištění, a tedy pro výši důchodů bude hodnocena pouze v rozsahu 80% (tím dojde ke sjednocení s hodnocením doby tohoto studia získaného po 31. prosinci 1995). Doba studia před 1. lednem 1996 získaná před dosažením věku 18 let se však bude i nadále hodnotit jako doba pojištění (tedy "plnohodnotně"),
- ve zrušení podmínky umožňující nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti v období dvou let po vzniku nároku na tento důchod pouze při nepřekročení stanovené hranice (dvojnásobek částky životního minima pro jednotlivce), a to jak pro zaměstnance, tak i pro osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ). Současně se stanoví, že pro nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti musí být pracovněprávní vztah uzavřen nejdéle na dobu jednoho roku.[28]

KREBS (2007) píše, že roce 2006 byly přijaty následující zákony upravující systém důchodového pojištění:

- zákon č. 24/2006 Sb. – zrušení institutu krácení částečných invalidních důchodů nebo zastavení jejich výplaty při překročení stanovené hranice příjmů z výdělečné činnosti,
- zákon č. 264/2006 Sb. změna spočívala ve zvýšení procentní výměry důchodu o 2000 Kč ode dne, kdy jeho poživatel dosáhne věku 100 let,
- zákon č. 267/2006 Sb. – změna výše vdovských důchodů nebo uvolnění jejich výplaty.

V roce 2008 byl schválen zákon č. 382/2008 Sb., kterým se mj. novelizuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Změna spočívala v tom, že doba vedení v evidenci úřadu práce, po kterou je podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci nenáležela před dosažením věku 55 let, se jako náhradní doba pojištění započítává pouze v rozsahu jednoho roku.[29]

Zákon č. 306/2008 Sb. (účinnost od 1. ledna 2010) obsahuje následující změny:

[28] Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2003. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 22. 4. 2005 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z WWW:<http://www.mpsv.cz/cs/627>.
[29] Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2008. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 31. 10. 2008 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/5409>.

- postupné prodloužení doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod z 25 na 35 let včetně náhradních dob pojištění nebo na 30 let bez náhradních dob pojištění,
- postupné omezení započtu náhradních dob pojištění i pro nárok na starobní důchod na 80 %. Výjimkou jsou doby osobní péče o dítě ve věku do 4 let, o osobu závislou na péči jiné osoby a bývalé základní vojenské služby,
- plynulé pokračování v postupném zvyšování důchodového věku na 65 let u mužů a žen, které nevychovaly žádné nebo jedno dítě. V případě více dětí je to 62 – 64 let dle počtu vychovaných dětí,
- postupné prodloužení období pro předčasný odchod do starobního důchodu ze tří na pět roků,
- zrušení podmínky pro nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti, která spočívá ve sjednání pracovního vztahu nejdéle na dobu jednoho roku,
- zvyšování procentní výměry starobního důchodu za dobu výdělečné činnosti po vzniku nároku na starobní důchod při souběžném pobírání důchodu v plné výši, a to o 0,4 % výpočtového základu za každých 360 kalendářních dnů nebo při pobírání tohoto důchodu v poloviční výši, a to o 1,5 % výpočtového základu za každých 180 kalendářních dnů,
- zvýšení redukce procentní výměry, při předčasném odchodu do důchodu,
- zrušení doby studia získané v období po účinnosti návrhu zákona jako náhradní doby pojištění s výjimkou posuzování nároku na invalidní důchody.[30]

[30] Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2008. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 31. 10. 2008 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/5409>.

3 SYSTÉMY FINANCOVÁNÍ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ A TŘÍPILÍŘOVÝ MODEL SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

Systémy financování sociálního zabezpečeníz celospolečenských (veřejných) zdrojů jsou založeny na jedno z následujících principů:

- průběžné financování (systém PAY-as-you-GO),
- fondové financování (z kapitalizovaných prostředků fondu).[31]

3.1 Průběžné financování

V rámci tohoto systému plynou do státního rozpočtu stanovené příspěvky od občanů (pojištěnců) a dalších subjektů (zaměstnavatelé, stát). Zároveň jsou ze stejného zdroje vypláceny stanovené dávky. Z časového hlediska je tento systém založen na mezigenerační solidaritě, tj. že mladší generace platí dávky pro starší generaci a cyklus se neustále opakuje. Občan v produktivním věku platí ze svých příjmů zákonem stanovené příspěvky na sociální pojištění. Z těchto prostředků se následně vyplácejí jednak dávky pro něho (např. dávky v nemoci) a jednak dávky pro občany v postproduktivním věku, kteří pobírají starobní důchod z příslušného zdroje.

Základním předpokladem průběžného financování je rovnováha mezi příjmy a výdaji. Většina států, které uplatňují systém průběžného financování, se dostává velmi často do problému klesajících příjmů a rostoucích výdajů. Schodek mezi příjmy a výdaji na účtu sociálního pojištění je nutno hradit z výnosu vybíraných daní a jiných příjmů plynoucích do státního rozpočtu.

Příčinou nedostačujících příjmů je v zásadě klesající počet narozených dětí a tím následně i nízký počet občanů, kteří později v produktivním věku odevzdávají své příspěvky na sociální zabezpečení. Přehled o vývoji počtu narozených dětí v ČR v letech 1785 – 2009 uvádí graf (viz Obrázek 1). Druhou příčinou rostoucích výdajů na SZ je prodlužování délky lidského života, kdy se prodlužuje délka životního období, kdy občané čerpají starobní důchody. Zvýšený věk sebou přináší i vyšší nemocnost občanů a tím rostou také výdaje na nemocenské dávky. Stoupající tendence vývoje počtu důchodců zobrazuje graf (viz

[31] PILNÝ, Jaroslav. *Veřejné finance*. 5. dopl. a uprav. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 177 – 178.

Obrázek 2). Kromě toho vlivem existující inflace je nutné příslušné starobní a jiné důchody permanentně valorizovat, čímž se zvyšuje celkový objem vyplácených prostředků[32].

Obrázek 1: Živě narození v letech 1785 - 2009

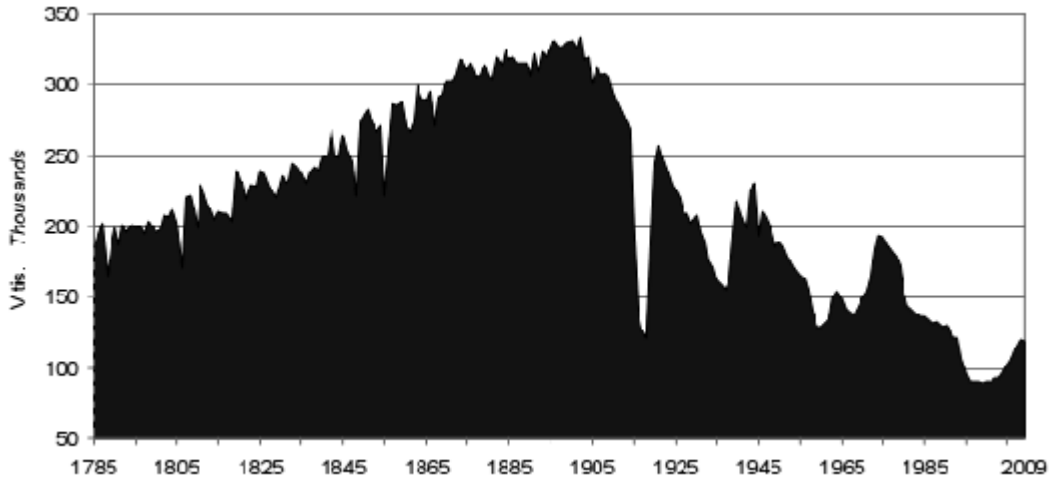

Zdroj: Demografická příručka 2009. Český statistický úřad [online]. 2009 [cit. 2012-06-24]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D900349A28/$File/403210g06.pdf>.

Obrázek 2: Vývoj počtu důchodců a počtu poplatníků pojištění

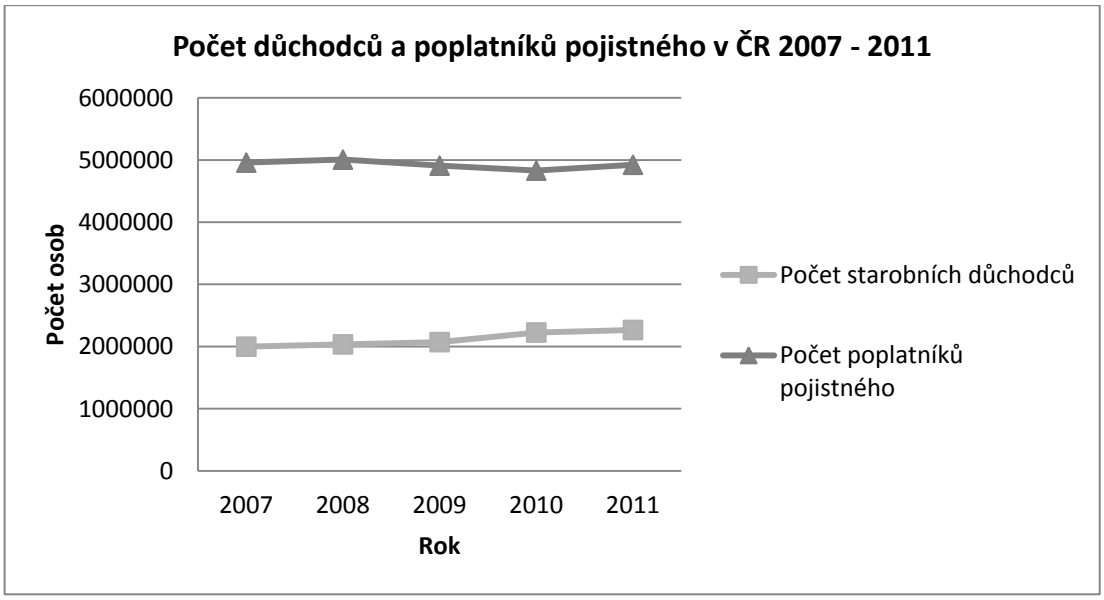

Zdroj: vlastní zpracování podle: Počty důchodců a poplatníků pojistného v ČR. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2012 [cit. 2012-06-24]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/12950>.

[32]PILNÝ, Jaroslav. *Veřejné finance*. 5. dopl. a uprav. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 177 – 178.

Tento problém lze řešit prodlužování tzv. produktivního věku, tj. období, po které občan pracuje, pobírá mzdu a odvádí příslušné příspěvky na sociální zabezpečení a přitom ještě nepobírá starobní důchod[33].

Nízká porodnost a prodlužování délky života je problémem nejen v České republice, ale také ve většině zemí EU a ostatních zemích světa. V kapitole 4. jsou stručně popsány reformy ve vybraných zemích světa.

3.2 Fondové financování

Systém fondového financování je založen na soustředění dostatečného množství prostředků, s kterými příslušný fond účelně hospodaří, tj. dochází k optimální kapitalizaci prostředků. Základní objem fondu musí být takový, aby výnosy z tohoto fondu stačily pokrýt příslušné vyplácené dávky. Tento systém je rozšířen zejména v prosperujících zemích, kdy občané a případně stát a další instituce mají tolik prostředků, aby mohli příslušný fond založit a udržovat. Fondový systém umožňuje i výraznější diferenciaci mezi pojištěnci ve velikosti vyplácených dávek v závislosti na celkovém objemu prostředků, které jsou shromážděny ve fondu.

Systém fondového financování byl rozšířen i u nás v období tzv. první Československé republiky, kdy se různé profesní skupiny občanů organizovaly do tzv. svazů, které měli své pojišťovací fondy. Z nich následně získávaly příslušné důchodové a jiné sociální dávky. Ve výhodě byly fondy občanů s vyššími příjmy (vyšší státní úředníci, zaměstnanci bank, pojišťoven aj.), jimž přispívali do fondu zpravidla i jejich zaměstnavatelé.

Existence oddělených finančních fondů má však i svá rizika, která spočívají zejména v tom, že příslušný fond špatně hospodaří, neprávně investuje své volné prostředky, dochází k zpronevěrám a známému tunelování. Předpokladem jistoty dobrého fungování fondu je dozor státu nad hospodařením příslušného fondu, např. fond smí nakupovat jen státní dluhopisy či jiné cenné papíry, u nichž je záruka dobrého zhodnocení. Systém fondového financování je v současné době uplatňován i v ČR.[34]

[33] PILNÝ, Jaroslav. *Veřejné finance*. 5. dopl. a uprav. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 178.
[34] PILNÝ, Jaroslav. *Veřejné finance*. 5. dopl. a uprav. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 178.

3.3 Třípilířový model sociálního zabezpečení

Vícepilířový model financování sociálního zabezpečení je založen na vytvoření více základních zdrojů, z kterých je možno následně poskytovat stanovené sociální dávky. Jako optimální se v současné době jeví použití **třípilířového modelu**, který obsahuje:

I. pilíř – veřejný, povinné základní důchodové pojištění, dávkově definované a průběžně financované. Je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby, právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce.
II. pilíř – povinný soukromý pilíř s podporou státu, penzijní připojištění
III. pilíř – dobrovolný soukromý pilíř (produkty komerčních pojišťoven).[35]

Na konci roku 2011 byly schváleny zákony, které od roku 2013 výrazně mění systém důchodového zabezpečení obyvatel České republiky. Mezi hlavní dopady zákona patří:

1. zavedení nového druhu spoření na důchod (tzv. II. důchodový pilíř s názvem „Důchodové spoření“),
2. změna současného penzijního připojištění (tzv. III. důchodový pilíř s názvem „doplňkové penzijní spoření“).[36]

Od roku 2013 tak bude v České republice zaveden třípilířový systém důchodového spoření.

Tabulka 2: Třípilířový systém důchodového spoření

STÁTNÍ SYSTÉM		**PENZIJNÍ SPOLEČNOSTI** vzniklé ze stávajících fondů	
1. PILÍŘ základní důchodové pojištění s výplatou starobních důchodů		**2. PILÍŘ** důchodové spoření	**3. PILÍŘ** doplňkové penzijní spoření
PRŮBĚŽNÝ SYSTÉM		FONDOVÝ SYSTÉM	FONDOVÝ SYSTÉM
POVINNÝ VSTUP		DOBROVOLNÝ VSTUP	DOBROVOLNÝ VSTUP
VÝSTUP NELZE		VÝSTUP NELZE	VÝSTUP LZE

Zdroj: vlastní zpracování podle: Důchodová reforma. Www.awdcr.cz [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.awdcr.cz/awdcz/cz/awd_home/schema_privatni_financni/koncept_duchodoveho_zabezpeceni/duchodova_reforma.html>.

[35] PILNÝ, Jaroslav. *Veřejné finance*. 5. dopl. a uprav. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. str. 177.
[36] Důchodová reforma. *Www.awdcr.cz* [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.awdcr.cz/awdcz/cz/awd_home/schema_privatni_financni/koncept_duchodoveho_zabezpeceni/duchodova_reforma.html>.

4 REFORMY DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH SVĚTA

V zásadě existují dva způsoby provádění reformy. První jsou reformy parametrické, kdy dochází ke změnám jednotlivých parametrů důchodového systému. Při systémové reformě dochází k fundamentální změně celého systému.[37]

4.1 Evropské státy

V období let 1994 až 2009 prošel nejvýraznější reformou důchodový systém v Polsku, Itálii, Švédsku a Německu, kde se odhadované náklady na důchodový systém v roce 2050 snížily o pět až šest procent HDP. Kromě Německa jde o tři země, které zavedly takový systém, kde budoucí důchody závisí velmi těsně na odvodech do systému a na demografické situaci země.

Německo

Německý důchodový systém byl zaveden roku 1957 a od té doby je parametricky upravován. Základ systému tvoří první pilíř, ale podporovány a rozvinuty jsou i druhý a třetí pilíř. V roce 1999 představovaly příjmy z druhého pilíře 6 % hodnoty důchodů. Třetí pilíř využívá jen menšina Němců. Výše vyplácené penze je založena na systému bodů, které každý účastník získává za roční účast na penzijním systému ve výši průměrného příspěvku do systému.

Průběžně financovaný systém je velmi „štědrý“. Účastníci prvního pilíře, kteří pracovali 35 a více let je mohou odejít do důchodu v 63 letech a pro účastníky s minimálně mletou účastí v systému je tento věk 65 let. Pozdější odchod do důchodu je také možný. Plánem německé vlády je postupné zvyšování důchodového věku na 67 let. Výše odvodů z hrubých příjmů byla dříve poměrně nízká, ale od roku 2001 se také průběžně zvyšuje. V roce 2030 by měla tvořit 26 % (tj. 11 % zaměstnavatel, 11 % zaměstnanec, 4 % příspěvek zaměstnance do druhého pilíře). Dále by s příspěvky zvyšovat neměly. Očekávané je také zvýšení výdajů z veřejných rozpočtů na 14,9 % v roce 2050. Čistý náhradový poměr bude v Německu postupně narůstat ze 76,1 % v roce 2001 na 83,6 % v roce 2050.[38]

[37] Důchodové reformy v zemích EU (a v ČR). MPSV. *Www.euroskop.cz* [online]. 20. března 2008 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z WWW: <http://www.euroskop.cz/gallery/39/11991-20_3_2008_duchodova_reforma_v_zemich_eu.pdf>.
[38] ZAPLETAL, Jan. Penzijní reforma (nejen) v Česku. *FinExpert* [online]. 22. 5. 2007 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z WWW: <http://finexpert.e15.cz/tema-penzijni-reforma-nejen-v-cesku/ch-8711>.

Německý důchodový systém má v sobě také zakomponovanou záchrannou síť. Všichni lidé starší 65 let a pobírající důchod menší než zákonem stanovené minimum mají v rámci této sítě právo na vyrovnání svých důchodů na životní minimum.[39]

Polsko

V Polsku proběhla důchodová reforma v roce 1999. Všichni současní důchodci však budou dožívat v systému platném před reformou. Reformovaný systém se navíc nevztahuje na zemědělce, kteří budou také využívat předreformní systém. Pro všechny byla zrušena možnost předčasného důchodu. V rámci prvního pilíře je zaveden příspěvkově definovaný PAYG jako základ budoucích penzí. Druhou částí prvního pilíře je nově možnost část mzdy investovat do soukromých fondů, nad kterými bude státní dozor. Druhý a třetí pilíř Poláci nezačali příliš využívat. V roce 2004 proto Poláci svoji reformu doplnili o další opatření. Zjednodušili přechod mezi fondy a zvýhodnili nepovinné investice do zcela soukromých fondů. Současná hodnota aktiv v rámci druhého a třetího pilíře není zcela jistá, ale odhaduje se na 6 – 7 % HDP. Zatížení veřejných rozpočtů v roce 2008 byla 10,8 % HDP, v roce 2030 by mělo být 9,6 % HDP a v roce 2050 9,7 % HDP. Čistý náhradový poměr by se měl pohybovat na úrovni 60 %.[40]

Ve stávajícím smíšeném penzijním systému Poláci ukládají 7,3 % svých příjmů do soukromých penzijních fondů a 12,29 % přispívají na sociální pojištění. Polská vláda však ve snaze vyrovnat deficit v sociálním pojištění sníží příspěvky do soukromých fondů na 2,3 % a zbylých 5 % pošle do státního sociálního pojištění. Podle odhadů by reformovaný penzijní systém, který začal fungovat v dubnu 2011, mohl vládě přinést úspory ve výši 1,2 % HDP.[41]

Švédsko

Švédský důchodový systém byl reformován v roce 1999. Tato reforma se vztahovala na občany mladší 45 let. Nový systém má tři pilíře. V rámci prvního pilíře jsou vypláceny 3 složky:

- garantovaná penze (základní) pro každého, kdo žil ve Švédsku 40 let a je starší 65 let. Tato složka je plně financována ze státního rozpočtu,

[39] PRACNÝ, Jakub. *Důchodová reforma a optimalizační modely*. Praha, 2011. Dostupné z WWW: <https://www.vse.cz/vskp/show_file.php?soubor_id=981589>. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, s. 20.
[40] ZAPLETAL, Jan. Penzijní reforma (nejen) v Česku. *FinExpert* [online]. 22. 5. 2007 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z WWW: <http://finexpert.e15.cz/tema-penzijni-reforma-nejen-v-cesku/ch-8711>.
[41] Polská důchodová reforma je radikální. *Presseurop* [online]. 25.1.2011 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z WWW: <http://www.presseurop.eu/cs/content/news-brief/475901-polska-duchodova-reforma-je-radikalni>.

- příspěvkově definovaná penze financovaná z hrubých mezd. Odvod z hrubých mezd činí celkově 18,5 %. K financování druhé složky se používá 16 %, zbývající 2,5 % jsou převedena do třetí složky prvního pilíře,
- soukromé virtuální účty.[42]

Druhý pilíř je tvořen soukromým penzijním spořením. Využívá ho přibližně 90 % zaměstnanců a úhrady do něj činí 2 – 5 % hrubé mzdy. Úhrady provádí zaměstnavatel na základě kolektivní smlouvy. Většinou se jedná o zaměstnavatelské fondy.

Třetí pilíř je zamýšlen jako záchranná síť pro zaměstnance s nízkými příjmy. Tento pilíř garantuje dorovnání penze do výše životního minima pro všechny, kteří mají trvalý pobyt ve Švédsku po dobu alespoň tří let. Osoby s trvalým pobytem alespoň 40 let mají garantovanou penzi ve výši 36 % průměrné mzdy. Tento pilíř je podporován daňovými úlevami a je plně soukromý.

Důchodový věk je flexibilní 61 – 70 let (v rámci garantované penze 65 let). Možnost předčasného důchodu neexistuje, pozdější odchod do důchodu je umožněn. Dle plánů by se čistý náhradový poměr měl postupně snižovat (2007 74,6 %, 2030 68,9 %, 2050 63,5 %). Proto je pro švédské obyvatelstvo zapojení do třetího pilíře důležité.[43]

Itálie

Italský penzijní systém byl reformován hned dvakrát. První reforma proběhla v roce 1995 (s účinností od 1996). Nový systém po provedení této reformy je založen na bázi individuálních účtů a je podobný důchodovým systémům v Lotyšsku, Polsku a Švédsku.

Podstatná změna nastala v prvním pilíři, kdy se původně dávkově definované důchody změnily na příspěvkově orientované. Italové také přikročili k razantnímu zvýšení důchodového věku. Věk odchodu do důchodu je stanoven u mužů na 65 let, u žen je tato hranice 60 let. Možnost odejít do předčasného důchodu pouze u náročných povolání (např. horníci).[44]

Vyplácený důchod odráží velikost zaplacených příspěvků do systému. Toto je možné udělat i v rámci průběžného systému díky zavedení individuálních účtů, které umožňují vést

[42] Virtuální proto, že reálně žádné úspory neexistují. Jedná se pouze o přehled o tom, kolik by měl zaměstnanec naspořeno, kdyby skutečně spořil.
[43] ZAPLETAL, Jan. Penzijní reforma (nejen) v Česku. *FinExpert* [online]. 22. 5. 2007 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z WWW: <http://finexpert.e15.cz/tema-penzijni-reforma-nejen-v-cesku/ch-8711>.
[44] ZAPLETAL, Jan. Penzijní reforma (nejen) v Česku. *FinExpert* [online]. 22. 5. 2007 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z WWW: <http://finexpert.e15.cz/tema-penzijni-reforma-nejen-v-cesku/ch-8711>.

záznamy pro každou osobu o tom, kolik peněz do systému zaplatila. Příspěvky zaplacené do systému jsou na individuálních účtech zvyšovány o 5letý klouzavý průměr růstu HDP až do doby odchodu do důchodu. Důchodový systém v Itálii v sobě zahrnuje i záchranou sociální síť, která garantuje všem občanům starším 65 let důchod ve výši alespoň 17 % průměrné mzdy.

Výše odvodů z hrubé mzdy je 32,07 % (zaměstnavatel 23,18 %, zaměstnanec 8,89 %). Čistý náhradový poměr by se měl postupně zvyšovat až na 94,2 %.[45]

Důchodové reformy probíhají ve většině členských zemí Unie téměř kontinuálně. Ve většině států dnes již funguje (nebo se zavádí) tzv. třípilířový systém. Vyhodnocování a porovnávání jejich dopadů by mohlo vést k optimálnímu nastavení reformy českého důchodového systému.

4.2 Americké státy

USA

Americký důchodový systém se skládá z průběžného systému a zaměstnaneckých penzijních fondů a soukromého spoření. Státem vyplácená penze vychází z průběžného systému. Výše důchodu je závislá na výši příjmů v produktivním věku (tj. 21 až 62 let). Pět let s nejnižšími příjmy je z výpočtu vyřazeno. Systém je progresivní:

0 – 531 dolarů	90 % náhradový poměr,
531 – 3 202 dolarů	32 % náhradový poměr,
3 202 dolarů a více	15 % náhradový poměr.[46]

Záchrannou síť v rámci důchodového systému tvoří vládní nařízení na výplatu až 6 144 dolarů ročně lidem starším 65 let bez disponibilního důchodového nebo jiného příjmu, což odpovídá 21 % průměrné mzdy. Tento příjem je poskytován i lidem v invalidním důchodu mladším 65 let. Některé státy (Kalifornie, Nevada, New York, Washington, …) poskytují v rámci záchranné sítě ještě další finanční prostředky svým obyvatelům.

Většina zaměstnaneckých penzijních systémů (56 %) v rámci Spojených států je založena na systému zaměstnaneckých benefitů. Tyto benefity představují bázi miniaturních důchodových systémů, kdy každý zaměstnanec má právo na plošně stejnou výši důchodu,

[45] PRACNÝ, Jakub. *Důchodová reforma a optimalizační modely*. Praha, 2011.str. 21. Dostupné z WWW: <https://www.vse.cz/vskp/show_file.php?soubor_id=981589>. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze.
[46] Náhradový poměr = jedná se o poměr měsíční mzdy před odchodem do důchodu k měsíčně pobíranému důchodu, slouží k porovnání životní úrovně před odchodem do důchodu a v penzi.

zvýšenou o určitou částku podle výše jeho platu a zvýšenou o další částku podle výše zaplacených příspěvků do tohoto systému. Účast v zaměstnaneckých penzijních systémech je dobrovolná a nemá minimální dobu účasti v systému.

Důchodový věk v USA je stanoven na 65 až 67 let. Je zde možnost pokračovat v práci i po dovršení penzijního věku. Odměnou je zvýšení penzijního příspěvku za každý odpracovaný rok o osm procent nad důchodový rámec. Vyšší příspěvky nabízejí v Evropě pouze Portugalsko a Švýcarsko.[47]

Kanada

Kanada má důchodový systém složený ze tří pilířů. První tvoří průběžně financovaný systém s konstantní výplatou. Tento pilíř má také funkci „záchranné sítě" pro nízkopříjmové skupiny obyvatelstva. Druhý pilíř je průběžně financován a důchodová dávka je závislá na předdůchodových příjmech pojištěnce. Třetí pilíř tvoří soukromý kapitálově financovaný systém, který je dobrovolný.

První pilíř je podmíněn trvalým pobytem na území Kanady po dobu minimálně 10 (nutnost platit daně). Důchod je vyplácen měsíčně každému (muž i žena), kdo dosáhne 65 let. Druhý pilíř „Canada Pension Plan" (CPP) pokrývá riziko invalidity, stáří a smrti, je to hybridně financovaný, dávkově definovaný systém. K výplatě dávek stačí účastníkovi pouze jeden rok účasti v tomto pilíři. Třetí pilíř je tvořen soukromým kapitálově financovaným systémem s dobrovolnou účastí. Tohoto pilíře se účastní zhruba 40 % obyvatel. Je zde stanovena minimální hodnota míry výnosu z naspořených prostředků na úrovni 1,3 %.[48]

4.3 Asijské státy

Japonsko

Japonský penzijní systém obsahuje také 3 pilíře. První je tvořen průběžně financovaným systémem s odchodem do důchodu v 65 letech. Povinnou podmínkou je doba účasti v systému nejméně 25 let. Aby osoba dosáhla plné výše důchodu, musí přispívat do systému alespoň 40 let. Druhý pilíř je tvořen dalším průběžně financovaným systémem, který na rozdíl od prvního zohledňuje výši odvedených příspěvků do systému.

[47] PRACNÝ, Jakub. *Důchodová reforma a optimalizační modely*. Praha, 2011. str. 22 – 23. Dostupné z WWW: <https://www.vse.cz/vskp/show_file.php?soubor_id=981589>. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze.

[48] HOLUB, Martin a Milan ŠLAPÁK. Možnost převodu („přenechání") částí získaných individuálních důchodových nároků rodinnému příslušníku nebo jiné fyzické osobě. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2009. vyd. [cit. 2012-05-12].str. 14 – 16. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/8737/moznost_prevodu_individualnich_naroku.pdf>.

Třetí pilíř tvoří státem neregulované zaměstnanecké penzijní fondy, ve kterých spoří více jak 90 % japonců. Většina těchto fondů je financována na základě alokovaných zdrojů v rámci firem za účelem jejich pozdější výplaty ve formě důchodu a jsou nejčastěji vypláceny formou jednorázové výplaty. Přibližně 35 % občanů se také účastní penzijních plánů financovaných zaměstnavatelem na základě možnosti odpisu těchto prostředků z daně z příjmu. Důchod z těchto plánů je vyplácen po dosažení 65 let.[49]

Rusko

Reformou z roku 2002 byl zaveden třípilířový model důchodového pojištění také v Rusku. Základní důchod je poskytován v rámci prvního pilíře. Je nezávislý na výši příspěvků do systému a je určen k zajištění minimální životní úrovně. Náhradový poměr základního důchodového pojištění postupně klesá. Druhý pilíř je příspěvkově definovaný povinný fondový systém.

Současný systém trpí dvěma hlavními nedostatky. Prvním je nízká motivace k práci (nízký věk odchodu do důchodu). Možnost předčasného odchodu do penze je hojně využívána. Systém dále nerespektuje měnící se průměrnou délku života a důchodový věk tak zůstává nezměněn (55 let pro ženy a 60 let pro muže).[50]

[49] PRACNÝ, Jakub. *Důchodová reforma a optimalizační modely*. Praha, 2011. str. 22. Dostupné z WWW: <https://www.vse.cz/vskp/show_file.php?soubor_id=981589>. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze,.

[50] HAUNER, David. Macroeconomic Effects of Pension Reform in Russia. *International monetary fund* [online]. 2008 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z WWW:< www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2008/wp08201.pdf>.

5 ANALÝZA DŮCHODOVÉ REFORMY NA SLOVENSKU

Na Slovensku bylo v letech 2004 a 2006 uskutečněno více zásadních změn v důchodovém systému se třemi konkrétními cíly. **Prvním cílem** bylo změnit předcházející důchodový systém, který byl průběžně financovaný, na systém třípilířový s jasným vztahem mezi zaplaceným pojistným a následným benefitem ze systému. **Druhým cílem** bylo zlepšit dlouhodobou fiskální udržitelnost systému, zejména v kontextu očekávaných demografických změn v následujících letech. **Třetím cílem** bylo diverzifikovat zdroje příjmů ve stáří (průběžně financovaný důchodový systém – trh práce; důchodové spoření – kapitálové trhy), tím se zároveň částečně zmenšuje riziko negativního vlivu na důchod z důchodu nepříznivého vývoje v jednotlivých pilířích. Od roku 2004 bylo přijato 17 novel týkajících se důchodového pojištění, které změnily některé parametry sytému.[51]

5.1 Legislativní rámec důchodového systému

Důchodový systém na Slovensku se skládá z povinného prvního všeobecného pilíře (průběžně financovaný), druhého starobního důchodového spoření a třetího dobrovolného doplňkového důchodového spoření.

Všeobecně povinný důchodový systém je upravený zákonem č. 461/2003 Z., o sociálním pojištění ve znění pozdějších předpisů (účinný do 1. ledna 2004). Starobní důchodové spoření je upravené zákonem č. 43/ 2004 Z., o starobním důchodovém spoření a o změně a doplnění některých zákonů ve znění pozdějších předpisů (účinný od 1. ledna 2005).

Doplňkové důchodové spoření je upraveno zákonem č. 650/2004 Z., o doplňkovém důchodovém spoření a o změně a doplnění některých zákonů ve znění pozdějších předpisů (účinný od 1. ledna 2005).[52]

5.2 Slovenský důchodový systém před reformou a jeho nedostatky

Klíčovým prvkem každého důchodového systému by měla být jeho stabilita a dlouhodobá finanční udržitelnost. Jen takovému systému budou lidé ochotní důvěřovat, protože jim umožní správně předvídat budoucí důchody a tomu přizpůsobit svoje rozhodování během

[51] NOVYSEDLÁK, Viktor, Marek PORUBSKÝ a Rastislav GÁBIK. Analýza dlhodobej udržatel´nosti a návrhy na zmenu dôchodkového systému SR. In: *Inštitút finančnej politiky* [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=8197&documentId=7198>.

[52] NOVYSEDLÁK, Viktor, Marek PORUBSKÝ a Rastislav GÁBIK. Analýza dlhodobej udržatel´nosti a návrhy na zmenu dôchodkového systému SR. In: *Inštitút finančnej politiky* [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=8197&documentId=7198>

produktivní části života v oblasti úspor a spotřeby. Stabilita legislativy je základním předpokladem pro tvorbu očekávání o výšce budoucích důchodů.[53]

Důchodový systém na Slovensku před jeho reformou a zavedením starobního důchodového spoření byl solidární. Znamenalo to, že podprůměrně vydělávajícím občanům byl přiznán důchod, který jim stačil na udržení životního standardu bez dodatečné potřeby tvorby úspor. Naopak, občané s vyššími příjmy věděli, že maximální částka důchodu je omezena legislativou, tj. jejich důchod byl na úrovni průměrně vydělávajícího občana. Pro zachování životního standardu si museli na důchod spořit.[54]

Původní systém s názvem „Systém zabezpečujúci primeranú náhradu príjmu“ byl založen na principu povinného odvodu zaměstnance a zaměstnavatele. Jejich společný odvod na důchodové pojištění ve výši 28% hrubé mzdy obsahoval pojištění na invalidní a pozůstalostní důchod (8% hrubé mzdy) a na starobní důchod (20% hrubé mzdy). Pojištění mezi zaměstnance a zaměstnavatele bylo rozděleno takto:

- zaměstnanec – 6,4 %,
- zaměstnavatel – 21,6 %.

Vedle povinného pojištění měli a i po reformě mají lidé možnost účastnit se doplňkového důchodového pojištění (DPP) na dobrovolném principu. To představuje spoření na osobních důchodových účtech. Účty spravují pojišťovny a připisují na ně zhodnocení dle svého hospodaření. Na spořené částky si mohou spořitelé realizovat daňové úlevy formou odpočtu od daňového základu až do výše 10% hrubé mzdy, nejvýše však 24 000 Sk (rok 2003). Zaměstnavatel mohl přispíváním na spořitelův účet realizovat úlevu do výše 3% hrubé mzdy spořitele. Z tohoto připojištění se vyplácely starobní, invalidní, pozůstalostní a výsluhové důchody. Jednorázový výběr naspořené částky byl možný jen při ukončení pobytu ve Slovenské republice, ztrátě zaměstnání z organizačních důvodů či v případě, že by měsíční doplňkový důchod byl menší než 100 Sk.[55]

Mimo to měl každý občan Slovenské republiky možnost využívat nejrůznějších forem spoření a pojištění. Šlo především o produkty kapitálového a investičního životního pojištění,

---

[53] NOVYSEDLÁK, Viktor, Marek PORUBSKÝ a Rastislav GÁBIK. Analýza dlhodobej udržatel´nosti a návrhy na zmenu dôchodkového systému SR. In: Inštitút finančnej politiky [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=8197&documentId=7198>.

54 NOVYSEDLÁK, Viktor, Marek PORUBSKÝ a Rastislav GÁBIK. Analýza dlhodobej udržatel´nosti a návrhy na zmenu dôchodkového systému SR. In: Inštitút finančnej politiky [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z: http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=8197&documentId=7198, str. 35

55 SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. str. 21. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

Starý důchodový systém, platný do konce roku 2003, byl nespravedlivý a nemotivující z několika důvodů:

- důchody byly vypláceny všem občanům v přibližně stejné výši (výpočet přiznaných důchodů příliš nezohledňoval, kdo kolik během života odváděl do Sociální pojišťovny),
- výpočet důchodu se prováděl z 5 pracovně nejlepších let z posledních 10 let před odchodem do důchodu, tj. po dobu, kdy s velkou pravděpodobností měli nižší příjmy než v mladších letech,
- existovala zákonem daná maximální výše důchodu, kterou nemohl nikdo překročit,
- chyběla právní úprava valorizace.

Reforma sledovala pět základních cílů:

- zvýšení důchodů od 9 % spořením a zhodnocením na osobních účtech občanů,
- vlastnický princip a flexibilní možnost odejít do důchodu,
- svoboda volby věku odchodu do důchodu,
- zastavení zadlužování, dlouhodobá stabilita a udržitelnost důchodového systému,
- státní garance, bezpečnost a funkčnost reformovaného důchodového systému.[56]

5.3 Průběh reformy

Reforma slovenského důchodového systému proběhla ve třech etapách. (viz Obrázek 3).

První pilíř

První etapa reformního procesu byla spuštěna 1. ledna 2004 zákonem č. 461/2003 Sb., o sociálním pojištění. Zákon se vztahuje na všechny občany v aktivním věku. Při výpočtu důchodu se započítává celá pracovní kariéra i skutečná výška mzdy (příjmu), ze které byly placeny odvody. Není stanovena maximální ani minimální výše důchodu. Občan bude moci odejít do důchodu i dříve než v zákonem stanoveném věku. Za každých 30 dní před dosažením důchodového věku se důchod sníží o 0,5 % a za každých 30 dní práce po dosažení důchodového věku se zvýší o 0,5 %.[57] Musí však být splněny dvě podmínky:

- účast na pojištění v Sociální pojišťovně (viz kapitola „Sociální pojišťovna“dále v textu) minimálně po dobu 10 let,

[56] BELICKÁ, Katarína. Důchodová reforma na Slovensku. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 2005 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW: <http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/casopis-narodni-pojisteni-c-4-2004-clanek-1.htm>.
[57] SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. str. 22. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita..

- výše důchodu po snížení z důvodu předčasného odchodu do důchodu musí činit alespoň 1,2 násobek životního minima[58].

Obrázek 3: Etapy reformy slovenského důchodového systému

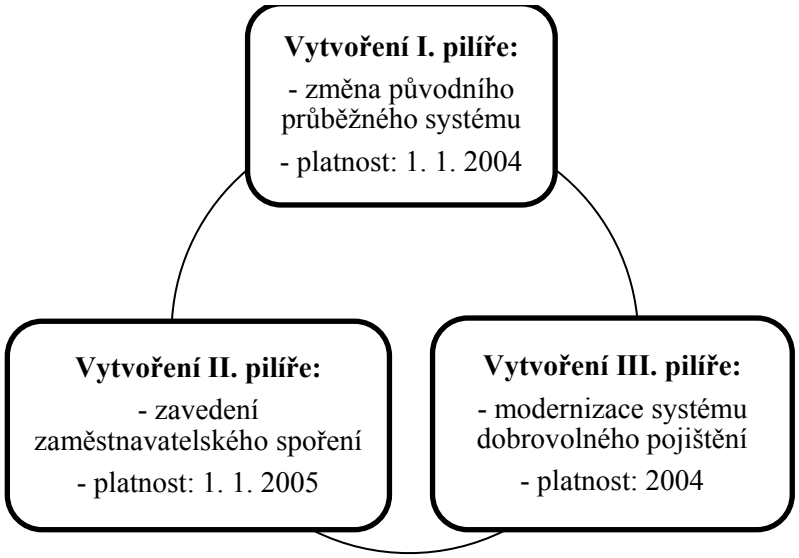

Zdroj: vlastní zpracování podle: SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/.> Diplomová práce. Masarykova univerzita.

Důchodový věk se bude postupně prodlužovat na 62 let pro muže i ženy. Valorizace probíhá každoročně automaticky a to dle inflace a růstu mezd. Dále je zde možnost zvýhodnění rodin s dětmi. Za každé nezaopatřené dítě si může jeden z rodičů snížit odvod do I. pilíře o 0,5 %. Výši jeho starobního důchodu to neovlivní.[59] Důchodové odvody zahrnují měsíční odvody na:

- starobní pojištění – z něho se vyplácí starobní důchody, předčasné starobní důchody v případě úmrtí také pozůstalostní důchody (vdovský, vdovecký, sirotčí),
- invalidní pojištění – z něho se vyplácí invalidní důchody, v případě úmrtí pozůstalostní důchody,
- odvody do rezervního fondu solidarity.

58SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita.
59 SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

Tyto odvody se platí z vyměřovacího základu (podrobně viz Tabulka 3).

Tabulka 3: Vyměřovací základy na důchodové pojistné

Plátci odvodů do Sociální pojišťovny (1. pilíř)	Výše vyměřovacího základu	Maximální výše
Zaměstnanec a jeho zaměstnavatel	hrubá mzda zaměstnance	3-násobek průměrné mzdy na Slovensku
Osoba samostatně výdělečně činná	půlka 1/12 daňového základu za předcházející rok	3-násobek průměrné mzdy na Slovensku
Osoba dobrovolně pojištění (na 16 let)	dobrovolně určená částka, min. však minimální mzda	3-násobek průměrné mzdy na Slovensku
Nezaměstnaná osoba, pečující o dítě - platí stát	60 % průměrné měsíční mzdy	
Občan, který vykonává základní vojenskou nebo civilní službu - platí stát	70 % průměrné měsíční mzdy	
Invalidní důchodce - platí Sociální pojišťovna	průměrný plat občana před vznikem invalidity	

Zdroj: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Nový dochodkový systém [online]. 2004 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z WWW: <http://www.dochodok.gov.sk/index.php?nav_left=3_3#label2>.

Sociální pojišťovna

Sociální pojišťovna[60] byla zřízena 1. listopadu 1994 zákonem č. 274/1994 Z., o Sociálnej poisťovni jako veřejnoprávní instituce pověřená výkonem nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení, které převzala po Národní pojišťovně. Od 1. ledna 2004 vykonává sociální pojištění na základě zákona č. 461/2003 Z., o sociálnom poistení., tj. nemocenské pojištění, důchodové pojištění, starobní a invalidní, dále úrazové pojištění, garanční pojištění a pojištění v nezaměstnanosti. Od 1. ledna 2005 vykonává také činnosti v rámci starobního důchodového spoření. Vybírá příspěvky, předává je důchodový správcovským společnostem a registruje smlouvy o starobní důchodové spoření.

Základním zdrojem příjmů Sociální pojišťovny je pojistné na nemocenské pojištění, starobní, invalidní, úrazové, garanční, pojistné v nezaměstnanosti a do rezervního fondu solidarity placené pojištěnci, zaměstnavateli a státem. Zákon o sociálním pojištění definuje,

[60] Sociálna poisťovňa. *Základní charakteristika* [online]. 2012 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW: <http://www.socpoist.sk/charakteristika-a-cinnost/383s>.

kdo je platitelem pojistného na jednotlivé druhy pojištění, určuje sazby pojistného, vyměřovací základ, odvod pojistného pohledávky, pokuty a penále. Rozpočet a roční závěrku Sociální pojišťovny schvaluje Národní rada Slovenské republiky.

Zákon č. 461/2003 Z., o sociálnom poistení dává právo orgánům dozoru, kterými jsou Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny SR a Ministerstvo financí SR, aby dohlíželi nad vykonáváním svěřených druhů pojištění.[61]

Druhý pilíř

Existence druhého pilíře v systému důchodového zabezpečení přináší možnost nového přerozdělování finančních prostředků v rámci systému důchodového zabezpečení. Na osobní účty, které si lidé zakládají v důchodových správcovských společnostech, jim s platností od ledna může být přeposílána část odvodů od jejich zaměstnavatele, které by on jinak odvedl od Sociální pojišťovny.

Zaměstnavatel před reformou platil na pojistném do Sociální pojišťovny za svého zaměstnance 21,75 % vyměřovacího základu. Nyní bude 9 % vyměřovacího základu platit na osobní účet a zbývající část, tak jako dříve, do Sociální pojišťovny. Občan bude za sebe platit svoje odvody stejně jako dosud Sociální pojišťovně v nezměněném rozsahu. Celková výše odvodů se tedy nezmění, jen se rozdělí mezi I. a II. pilíř.

Od přerozdělení se očekává, že prostředky přesunuté z prvního do druhého pilíře budou správcovskými společnostmi lépe zhodnoceny, než začnou být čerpány na výplatu důchodů. Výhodou navíc je to, že peníze na osobním účtu se stávají majetkem lidí. V případě smrti se stávají předmětem pozůstalostního řízení.[62]

Účast ve druhém pilíři je povinná pro všechny občany, kteří doposud nebyli účastni důchodového pojištění. Ti, co již účastni jsou, měli možnost vstoupit do druhého pilíře v období od 1. ledna 2005 do 30. června 2006. Od 1. ledna 2008 byl zaveden prvek dobrovolnosti do právní úpravy starobního důchodového spoření. V praxi to znamená, že pokud pojištěnci, kteří poprvé vstupují na trh práce, neprojeví aktivní zájem participovat v dvoupilířovém systému v průběhu prvních šesti měsíců pracovní činnosti, ztrácí možnost účasti na tomto spoření. Důsledkem tohoto nastavení je pokles počtu nových spořitelů na hranici přibližně 13 % ze všech, kteří měli možnost se rozhodnout při prvním vstupu na trh

[61] Sociálna poisťovňa. *Základní charakteristika* [online]. 2012 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW: <http://www.socpoist.sk/charakteristika-a-cinnost/383>.
62 SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

práce (viz Obrázek 4). Důvodem tohoto poklesu je buď reálný nezájem zúčastnit se starobního důchodového spoření, nebo skutečnost, že na rozhodnutí o účasti je legislativou dáno příliš krátké období.[63]

Obrázek 4: Podíl spořitelů ve druhém pilíři z nově vstupujících na trh práce (%)

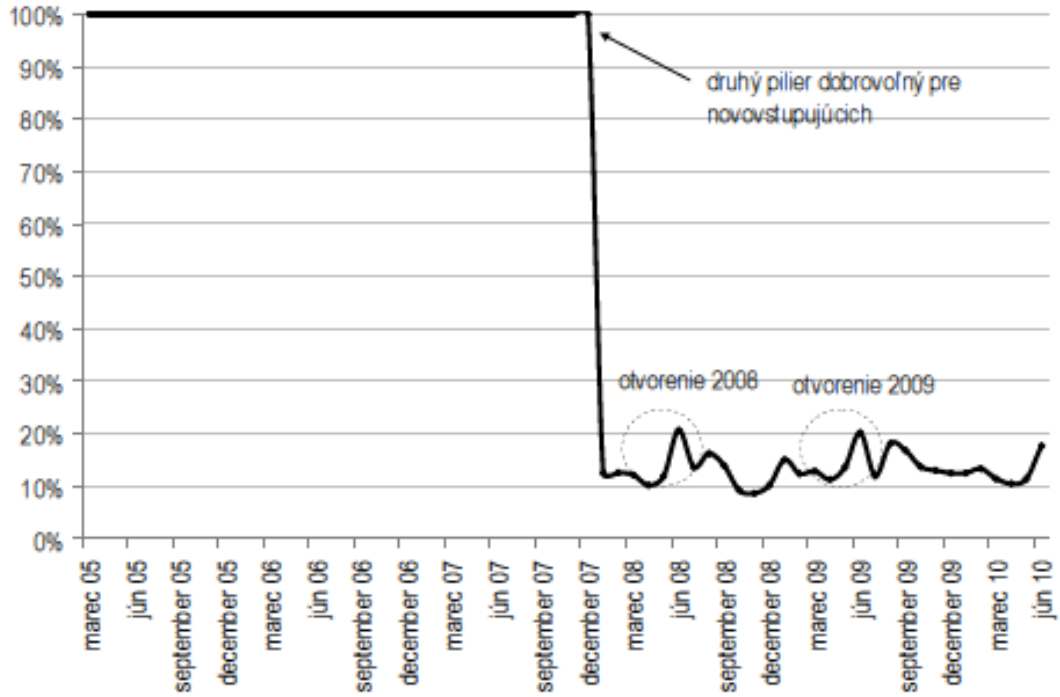

Zdroj: *NOVYSEDLÁK, Viktor, Marek PORUBSKÝ a Rastislav GÁBIK. Analýza dlhodobej udržatel´nosti a návrhy na zmenu dôchodkového systému SR. In: Inštitút finančnej politiky [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments /s_LoadDocument.aspx?categoryId=8197&documentId=7198>.*

Důchodové správcovské společnosti (DSS)

Jedná se o nový druh finančních institucí, jejichž úkolem je starat se o co nejlepší zhodnocování peněz občanů na jejich osobních účtech formou investování. Podmínky vzniku, činnosti, kontroly a zániku upravuje zákon č. 43/2004 Z., o starobnom dochodkovom sporení. DSS musí povinně zakládat a spravovat tři druhy fondů. Občan si může sám zvolit, u jaké DSS založí svůj účet a s ohledem na svůj věk si také zvolí typ fondu (růstový, vyvážený, konzervativní).[64] Zhodnocení úspor v rámci jednotlivých typů fondů je znázorněn na obrázku (viz Obrázek 5). Po zohlednění růstu spotřebních cen, tj. inflace se o zhodnocování úspor

[63] SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

[64] SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

spořitelů ve II. pilíři nedá hovořit, jedná spíš o jejich znehodnocování. Není-li občan spokojen se službami DSS nebo výnosností fondu, může každých šest měsíců přejít k jiné DSS. Fond v rámci jedné DSS může zvolit kdykoliv bezplatně.

Obrázek 5: Výkonnost důchodových fondů (reálné zhodnocení), stav do 31.3.2012

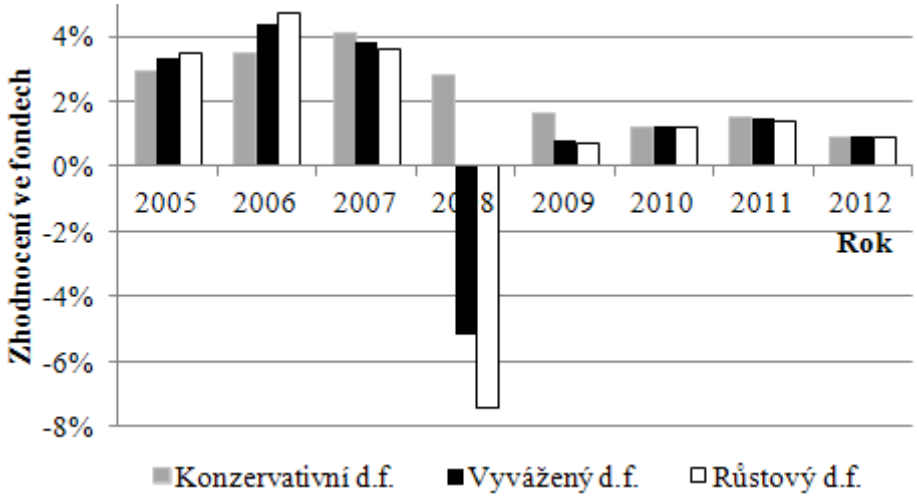

Zdroj: Čo by ste mali vedieť o dôchodkovom systéme. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR [online]. 2009 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW: <http://www.ractevstupit.sk/file.php?id=39&lid=1>.

Kvůli bezpečnosti systému DSS je jejich činnost regulována státem přísně stanovenými pravidly. Kontrola se zaměřuje zejména na způsob investování důchodových fondů, aby nevystavovali peníze občanů příliš velkému riziku. Na činnost DSS dozírá Úřad pro finanční trh, později Národní banka Slovenska, auditor a veřejnost. V případě zkrachování některé správcovské společnosti dojde k převedení prostředků pod jiného správce.

Podmínky čerpání důchodu z druhého pilíře:

- pobírání důchodu z prvního pilíře, tj. dosažení důchodového věku,
- doba spoření na osobním důchodovém účtu min. 10 let (pozn. důchody z II. pilíře se tak můžou začít vyplácet nejdříve v roce 2014).

Pro uznání nároku na předčasný důchod musí být výše důchodu z prvního pilíře větší než 0,6 násobek životního minima. Důchod z druhého pilíře musí být rovněž větší než 0,6 násobek životního minima. Celkem tedy více než 1,2 násobek životního minima. Doba spoření v DSS musí být delší než 10 let.[65]

[65] SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

Dobrovolně pojištěná osoba v prvním pilíři si může nechat posílat 9 % ze svého vyměřovacího základu, který si stanovuje sám (nejméně však ve výši min. mzdy) na svůj účet do DSS. Výhodou je lepší zhodnocení části odvodů.

Třetí pilíř

Systém doplňkového důchodového pojištění (DPP) pokračuje nadále dle stejných pravidel i po proběhnutí reformy (princip fungování systému je popsán v kapitole 5.2). V souvislosti se změnou Zákona o dani z příjmů a Zákona o státní službě se některé změny v těchto normách projevují i v DDP s platností od 1. 1. 2004. Jedná se především o tyto změny:

- zaměstnanci ve státně-zaměstnaneckém poměru mohou být zapojeni v DDP,
- pojištěnec zdaní příspěvek od zaměstnavatele 19 %,
- dávky DDP se považují za příjmy z kapitálového majetku (§9 Z. o dani z příjmů),
- výnosy podléhají také zdanění 19 %.

Došlo k situaci, kdy paralelně fungovaly dva důchodové systémy. Občan si mohl zvolit, zda zůstane v jednopilířovém (průběžném a zreformovaném) systému a bude dostávat jednosložkový důchod od Sociální pojišťovny, nebo zda přejde do dvoupilířového systému (průběžný + spořící). Potom bude dostávat část důchodu ze Sociální pojišťovny a část peněz bude mít na svém osobním spořícím účtu[66].

[66]SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

6 ANALÝZA DŮCHODOVÉ REFORMY V ČR

Současný systémdůchodového pojištění v ČR je založen na dvou pilířích. První pilíř je dávkově definovaný povinný průběžný systém. Druhý pilíř představuje doplňkovou formu dobrovolného penzijního připojištění a jiných forem individuálního zabezpečení prostřednictvím produktů komerčních pojišťoven.[67]

Systém důchodového pojištění je upraven několika právními předpisy. Základním zákonem, který upravuje nároky ze základního povinného důchodového pojištění pro případ stáří, invalidity a úmrtí živitele, je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, s účinností od roku 1996. Doplňkové dobrovolné pojištění je realizováno prostřednictvím zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a dále existuje možnost dalších

O nároku na důchod, jeho výši a výplatě rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení s výjimkou případů, kdy jsou příslušné k rozhodování odrány sociálního zabezpečení ministerstev obrany, vnitra a spravedlnosti (v případě příslušníků ozbrojených sil a sborů). Legislativním základem je zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Právní úpravu vztahů financování obsahuje zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.[68]

6.1 Systém před reformou

První pilíř (Pay-as-you-Go = PAYG)

Upravuje ho zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění ve znění pozdějších novel. Plátci do systému jsou zaměstnanci, zaměstnavatelé, OSVČ a osoby dobrovolně účastny důchodového pojištění. Výše pojistného se odvozuje z vyměřovacího základu dle sazeb pro jednotlivé subjekty podle § 7 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti:

- zaměstnavatel – 21,5% z vyměřovacího základu,
- zaměstnanec – 6,5% z vyměřovacího základu,
- OSVČ – 28% z vyměřovacího základu,

[67] SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita.
[68] Český důchodový systém. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2012 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/11969/Analyza.pdf>.

- osoby dobrovolně účastné – 28% z vyměřovacího základu.[69]

Vyměřovacími základy, jak vyplývá ze zákona č. 589/1992 Sb., jsou pro:

- zaměstnavatele – částka odpovídající úhrnu vyměřovacích základů jejich zaměstnanců,
- zaměstnance – úhrn příjmů zahrnující všechny jeho příjmy, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob dle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, které nejsou od této daně osvobozeny a které mu zaměstnavatel zúčtoval v souvislosti se zaměstnáním, které zakládá účast na nemocenském nebo důchodovém pojištění. Do vyměřovacího základu se nezahrnují některé příjmy, které zákon dále specifikuje.
- zaměstnance v pracovním vztahu uzavřeném podle cizího práva úhrn příjmů zúčtovaných mu organizací v souvislosti s tímto pracovním vztahem, který mu zakládá účast na nemocenském pojištění,
- OSVČ – 50% příjmu ze samostatné výdělečné činnosti po odpočtu výdajů na jeho dosažení, zajištění a udržení, maximálně však 486 000 Kč za rok,
- osoby dobrovolně účastny – částka, kterou si určí, nejméně však měsíčně neomezená částka pro výpočet důchodu platná k 1. lednu kalendářního roku, ve kterém se pojistné na důchodové pojištění platí.[70]

Ze systému jsou vypláceny tyto důchody:

- starobní důchody, popř. předčasné starobní důchody,
- plné invalidní důchody,
- částečné invalidní důchody,
- vdovské a vdovecké důchody,
- sirotčí důchody.[71]

Druhý pilíř (DDP)

Penzijní připojištění je fondově financovaná forma spoření, kterou upravuje zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením. Vklady spořitelů jsou podporovány státními příspěvky až do výše 1 800 Kč za rok a daňovými úlevami do výše 12 000 Kč ročně. Účastník může být fyzická osoba starší 18 let s trvalým pobytem na území České republiky nebo s bydlištěm

[69] SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita.
[70] Platí od roku 2006.
[71] SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

v jiném členském státě EU, pokud je účastna českého důchodového pojištění nebo veřejného zdravotního pojištění nebo je poživatelem důchodu z českého důchodového systému.[72]

Silné a slabé stránky I. a II. pilíře

Silné a slabé stránky jsou rozebrány - viz Tabulka 4 a Tabulka 5.

Tabulka 4: PAYG

Slabé stránky	Silné stránky
nejistota ohledně budoucího nastavení systému	významné omezení rizika chudoby důchodců
dlouhodobě nedostatečné krytí závazků systému	vysoké pokrytí (univerzálnost)
deficitní financování PAYG prohlubuje mezigenerační nespravedlnost	jednotnost systému
příjmová solidarita dosahuje v PAYG při současném nastavení vysokých hodnot	tradice a důvěra veřejnosti
rozdílné postavení OSVČ a zaměstnanců při placení pojistného	parametrické úpravy umožňují zajistit dlouhodobou udržitelnost systému
vysoká pojistná sazba - demotivace placení pojistného	
neprůhledná solidarita (např. způsob započtu náhradních dob pojištění, rozhodné období)	

Zdroj: vlastní zpracování podle: Závěrečná zpráva poradního expertního sboru. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2010 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/8896/2010_06_03_Zaverecna_zprava_final_cistopis.pdf>.

[72] SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

Tabulka 5: Dobrovolné důchodové pojištění (DPP)

Slabé stránky	Silné stránky
nízké příspěvky účastníků (chybí vazba na mzdy)	významné omezení rizika chudoby důchodců
neefektivní státní podpora	vysoké pokrytí (univerzálnost)
neprovázanost na penzi (používání jednorázového vyrovnání místo doživotní anuity)	bezpečnost a jednotnost systému
institucionální zastaralost (např. skrytý dluh ze starých plánů)	účast zaměstnavatelů
konzervativní investiční strategie - požadavek zaručeného nezáporného meziročního výnosu	

Zdroj: vlastní zpracování podle: Závěrečná zpráva poradního expertního sboru. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2010 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/8896/2010_06_03_Zaverecna_zprava_final_cistopis.pdf>.

6.2 Důvody reformy a její cíle

Důvodů pro reformu důchodového systému je několik. Předně jde o nepříznivý demografický vývoj – rodí se méně dětí, naopak roste počet lidí v důchodovém věku, přičemž průměrná doba života se prodlužuje a klesá počet ekonomicky aktivních obyvatel. Podle demografické prognózyPřírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy vzroste průměrný věk ze současných necelých 40 let na skoro 48 let v roce 2065, přičemž podíl osob ve věkové skupině nad 65 let bude činit více jak 30 % oproti současným necelým 14 %.[73] Fenomén stárnutí působí do všech systémů (resp. oblastí) závislých na demografické struktuře obyvatel, mezi které v první řadě patří důchodový systém. [74]

Současný důchodový systém v ČR je nediverzifikovaný (asi 95 % příjmů důchodců pochází ze základního důchodového pojištění) a velmi solidární/rovnostářský.

[73] Příprava podkladů pro rozhodování o pokračování důchodové reformy. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2007 [cit. 2012-07-03]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/2228>.

[74] Důvody reformy. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online].2011 [cit. 2012-07-15]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10407/22022011_p1.pdf>.

Pro zajištění finanční rovnováhy průběžně financovaného základního důchodového pojištění, a tudíž pro plné krytí jeho budoucích závazků, je nezbytné pokračovat v postupných parametrických úpravách průběžného pilíře a dále jeho doplnění o II. pilíř (tzv. kapitalizační).

V programovém prohlášení vlády je konstatováno, že záměrem vlády je v nejvyšší míře respektovat závěry tzv. Bezděkovy komise k reformě důchodového systému. Jedním z cílů je zvýšit diverzifikaci příjmů budoucích důchodců. Zároveň se bude postupovat tak, aby byly zajištěny co nejnižší dopady na nejzranitelnější skupiny obyvatelstva. Vlastní podoba kapitalizačního pilíře by měla splňovat požadavky maximální bezpečnosti správy svěřených prostředků a současně minimalizovat náklady spojené se získáváním klientů a správou klientských prostředků.[75]

6.3 Průběh důchodové reformy v ČR – vybrané změny

První část změnsouvisející s nálezem Ústavního soudu, tzv. „Malá důchodová reforma“, proběhla ve dvou fázích:

- od 30. 9. 2011 změna ve výpočtu důchodu,
- od 1. 1. 2012 další změny v důchodovém pojištění.[76]

Změny od 30. 9. 2011

Ze změny ve výpočtu starobních důchodu dochází v reakci na nález Ústavního soudu ČR, který zrušil dosavadní způsob redukce osobního vyměřovacího základu, upravený v ustanovení § 15 zákona o důchodovém pojištění.

Zákon zavádí třetí redukční hranici, jejíž výše odpovídá čtyřnásobku průměrné mzdy. Způsob stanovení výše důchodu spočívá ve změně tzv. redukce osobního vyměřovacího základu, zjednodušeně měsíčního průměru příjmů získaných za dobu pojištění od roku 1986. V období od 30.9. 2011 do 31. 12. 2011 se výpočtový základ osobního vyměřovacího základu stanoví tak, že:

- do částky první redukční hranice (44 % z průměrné mzdy) se započítá 100 %,

75 Závěrečná zpráva poradního expertního sboru. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2010 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/8896/ 2010_06_03_Zaverecna_zprava_final_cistopis.pdf>.

76 Malá důchodová reforma v otázkách a odpovědích. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 2011 [cit. 2012-07-03]. Dostupné z WWW: <http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/4AB9ABD7-D64A-457B-83B1-5DAD1D304BDD/0/CSSZ_letak_MDR_2011.pdf>.

- z částky nad první redukční hranici do druhé redukční hranice (116 % průměrné mzdy) se započítá 29 %,
- z částky nad třetí redukční hranici se počítá 10 %.

Redukční hranice stanoví speciální vyhláškou MPSV. Nově se budou počítat starobní důchody těm občanů, kterým bude důchod přiznán po 29. 9. 2011. Tato změna se nevztahuje na důchody již nyní přiznané, ani na důchody přiznané zpětně.

Změny od 1. 1. 2012

S účinností od 1. 1. 2012 výši základní výměry důchodu stanoví MPSV vyhláškou, a to tak, aby činila 9 % průměrné mzdy s tím, že tato výše se následně zaokrouhlí na celé desetikoruny nahoru. V roce 2012 základní výměra důchodu činí 2 270 Kč.

Další změna se týká procentní výměry předčasného starobního důchodu. Snížení za každých započatých 90 kalendářních dnů z doby ode dne, od kterého se důchod přiznává, do dne dosažení důchodového věku činí:

- 0,9 % výpočtového základu za období prvních 360 dnů,
- 1,2 % výpočtového základu za období od 361. do 720. kalendářních dní,
- 1,5 % výpočtového základu za období od 721. kalendářního dne.[77]

Další část navržených změn, tzv. „**Velká důchodová reforma**“ je nyní ve stádiu koncepčního rozhodování, následovat bude její legislativní zpracování tak, aby nezbytná legislativní pravidla nabyla účinnosti postupně v průběhu roku 2012 (licencování fondů, rozhodnutí účastníků). Nejdůležitější změnou bude zavedení druhého pilíře. Se startem nového způsobu spoření v kapitálovém pilíři se počítá **k 1. lednu 2013**.[78] Český důchodový systém po reformě bude mít podobu třípilířového modelu, který je popsán v kapitole 3.3.

[77] Změny v důchodovém pojištění od 1. 1. 2012. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 2011 [cit. 2012-07-03]. Dostupné z WWW: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/zmeny-v-duchodovem-pojisteni-od-1-1-2012.htm>.

[78] Důvody reformy. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online].2011 [cit. 2012-07-15]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10407/22022011_p1.pdf>.

7 POROVNÁNÍ DŮCHODOVÝCH REFOREM NA ZÁKLADĚ STANOVENÝCH KRITÉRIÍ V ČESKÉ REPUBLICE A SLOVENSKU

7.1 Doba pojištění a důchodový věk

Nárok na pobírání penzijních dávek má každý občan po splnění dvou základních podmínek. První je doba pojištění, tj. doba, kdy pojištěnec odvádí příspěvky do daného pilíře. Druhou podmínkou je důchodový věk.

Reforma zásadním způsobem mění ustanovení § 29 zákona o důchodovém pojištění, který upravuje podmínky nároku na přiznání tzv. řádného starobního důchodu. Dosavadní právní úprava stanovila, že pojištěnec musí dosáhnout důchodový věk a získat alespoň 25 let doby pojištění. Nově se potřebná doba pojištění postupně prodlužuje až na 35 let. Pro zjištění minimální délky doby pojištění u konkrétního pojištěnce je rozhodující, v kterém roce dotyčný dosáhne důchodového věku – viz Tabulka 6.

Tabulka 6: Potřebná doba pojištění k získání nároku na starobní důchod v ČR

Kalendářní rok, v němž je dosaženo důchodového věku	Potřebná doba pojištění
před rokem 2010	25 let
2010	26 let
2011	27 let
2012	28 let
2013	29 let
2014	30 let
2015	31 let
2016	32 let
2017	33 let
2018	34 let
po roce 2018	35 let

*Zdroj: Co se změní v důchodovém pojištění od 1. 1. 2010. Česká správa sociálního zabezpečení [online]. 2009 [cit. 2012-07-03]. Dostupné z WWW: <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2009/2009-12-11-co-se-zmeni-v-duchodovem-pojisteni-od-*1-1-2010.htm>.

„Malá důchodová reforma“ přinesla výrazné postupné zvyšování důchodového věku. Budoucí penzisté budou v Česku odcházet do důchodu stále později. U žen se zohledňuje

počet vychovaných dětí, avšak pouze do roku 1975, kdy se důchodový věk pro muže i ženy sjednotí na 66 let a 8 měsíců.[79]

Ve Slovenské republice jsou podmínky nároku na starobní důchod následující:

- získání doby pojištění nejméně 25 let a dosažení důchodového věku,
- získání doby pojištění nejméně 15 let a dosažení věku 65 let.

Důchodový věk se také neustále zvyšuje. Mužům se důchodový věk postupně zvýšil z úrovně 60 let na 62 let v roce 2008 a ženám, v závislosti na počtu vychovaných dětí, z úrovně 53 – 57 let na 62 let v roce 2024. Po tomto období už počet vychovaných dětí nebude mít vliv na výši důchodového věku. Věk odchodu do důchodu pro muže a ženy po tomto roce bude srovnaný.[80]

7.2 Náhradový poměr

Rozdíl mezi důchodem a průměrným výdělkem je v Česku větší, než tomu bývá v mnoha evropských zemích. Průměrná mzda činila na konci roku 2011 přibližně 24 320 Kč (hrubá mzda). Průměrná penze se dostala na 10 552 Kč. Muži pobírali v průměru 11 700 Kč, ženy 9 584 Kč.

Slovenský senior ke konci roku 2011 v průměru pobíral 362 eur (8 870 Kč) a jeho průměrná mzda činila 786 eur (19 275 Kč).[81]

V následující tabulce (viz Tabulka 7) je zobrazen náhradový poměr v jednotlivých zemích OECD včetně České a Slovenské republiky.

7.3 Výše vyměřovacího základu

Základem výpočtu důchodu je roční vyměřovací základ, který získáme, vynásobíme-li vyměřovací základ (tj. naše příjmy v daném roce) koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu. Vyměřovací základ není tak jednoduché definovat. Pro výpočet starobního důchodu za dobu po 31. 12. 1995 je vyměřovacím základem vyměřovací základ

[79] Jak se zvyšuje důchodový věk ve světě. *Finance.cz* [online]. 2012 [cit. 2012-07-04]. Dostupné z WWW: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/356248-jak-se-zvysuje-duchodovy-vek-ve-svete-/>.

[80] NOVYSEDLÁK, Viktor, Marek PORUBSKÝ a Rastislav GÁBIK. Analýza dlhodobej udržatel´nosti a návrhy na zmenu dôchodkového systému SR. In: Inštitút finančnej politiky [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=8197&documentId=7198>.

[81] Poměr důchodu a průměrné mzdy. *Týden.cz* [online]. 2012 [cit. 2012-07-04]. Dostupné z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/pomer-duchod-v-prumerny-plat-cesko-kulha-za-sousedy_228503.html>.

pro stanovení pojistného na sociální pojištění a příspěvku na státní politiku a za dobu před 1 1. 1996 hrubý výdělek stanovený pro účely důchodového zabezpečení. To znamená, že všechny příjmy, ze kterých se odvádí pojistné, vstupují do výpočtu důchodu. V případě, že se z příjmů neplatí pojistné, pak do výpočtu nevstupují.[82]

Tabulka 7: Hrubý náhradový poměr důchodu k průměrnému výdělku u vybraných zemí OECD

Stát	Poměr důchodu k průměrnému výdělku (v %)
Velká Británie	31,9
USA	39,4
Belgie	42
Německo	42
Kanada	44,4
Francie	49,1
Česká republika	50,2
Norsko	53,1
Portugalsko	53,9
Slovensko	57,5
Švédsko	58,4
Polsko	59 u mužů, 43 u žen
Turecko	64,5
Itálie	64,5 u mužů, 50,6 u žen
Maďarsko	75,8
Rakousko	76,6
Dánsko	79,7
Španělsko	81,2
Nizozemsko	88,1
Řecko	95,7
Island	96,9

Zdroj: Poměr důchodu a průměrné mzdy. Týden.cz [online]. 2012 [cit. 2012-07-04]. Dostupné z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/pomer-duchod-v-prumerny-plat-cesko-kulha-za-sousedy_228503.html>.

Tento roční vyměřovací základse vydělí rozdílem počtu kalendářních dnů za daný rok a počtem vyloučených dnů a vynásobí se číslem 30,4167 (tj. průměrný počet dní v kalendářním měsíci). Výsledkem je osobní vyměřovací základ, což je zjednodušeně řečeno průměrná měsíční mzda pojištěnce za jeho produktivní život. Při výpočtu osobního vyměřovacího základu se dřívější příjmy násobí koeficientem zohledňujícím inflaci v daném

[82] Co vstupuje do výpočtu důchodu. *Česká penze* [online]. [cit. 2012-07-04]. Dostupné z: http://www.ceskapenze.cz/duchod-od-statu/starobni-duchody-v-kostce/co-vstupuje-do-vypoctu-duchodu/

roce, tak aby všechny příjmy v jednotlivých letech byly pro důchodové účely na srovnatelné úrovni. Z osobního vyměřovacího základu se následně počítá měsíční penze. Osobní vyměřovací základ je spolu s počtem získaných let pojištění základním údajem pro výpočet penze.[83] Vyměřovací základ se dále redukuje (viz. kapitola 6.3, Změny od 30. 9. 2011).

Takto redukovaný osobní vyměřovací základ je brán jako výpočtový základ, který vstupuje do finálního vzorečku pro výpočet důchodu (viz Tabulka 8).

Tabulka 8: Údaje pro výpočet důchodů

Rok	Koeficient nárůstu	Všeobecný vyměřovací základ	Přepočítací koeficient
1986	8,4807	2 964 Kč	
1987	8,3069	3 026 Kč	
1988	8,1217	3 095 Kč	
1989	7,9296	3 170 Kč	
1990	7,6496	3 286 Kč	
1991	6,6289	3 792 Kč	
1992	5,4127	4 644 Kč	
1993	4,3212	5 817 Kč	
1994	3,6451	6 896 Kč	1,1914
1995	3,0760	8 172 Kč	1,1978
1996	2,5978	9 676 Kč	1,1194
1997	2,3501	10 696 Kč	1,0891
1998	2,1497	11 693 Kč	1,0850
1999	1,9863	12 655 Kč	1,0620
2000	1,8634	13 490 Kč	1,0942
2001	1,7170	14 640 Kč	1,0693
2002	1,5999	15 711 Kč	1,0717
2003	1,4990	16 769 Kč	1,0665
2004	1,4057	17 882 Kč	1,0532
2005	1,3364	18 809 Kč	1,0707
2006	1,2537	20 050 Kč	1,0753
2007	1,1677	21 527 Kč	1,0942
2008	1,0798	23 280 Kč	1,0184
2009	1,0434	24 091 Kč	1,0269
2010	1,0249	24 526 Kč	1,0249

Zdroj: Co vstupuje do výpočtu důchodu. *Česká penze* [online]. [cit. 2012-07-04]. Dostupné z WWW: <http://www.ceskapenze.cz/duchod-od-statu/starobni-duchody-v-kostce/co-vstupuje-do-vypoctu-duchodu/>.

[83] Co vstupuje do výpočtu důchodu. *Česká penze* [online]. [cit. 2012-07-04]. Dostupné z WWW: <http://www.ceskapenze.cz/duchod-od-statu/starobni-duchody-v-kostce/co-vstupuje-do-vypoctu-duchodu/>.

Všeobecný vyměřovací základ ve Slovensku je 12-násobek průměrné měsíční mzdy. Hodnota je uvedená na stránkách Statistického úřadu Slovenské republiky za příslušný kalendářní rok. V roce 2010 je průměrná měsíční mzda 831 eur (21 190,50 Kč).[84]

7.4 Shrnutí

Důchodový systém České republiky je v současné době, tj. 2012, dvoupilířový. Po vzoru úspěšně provedené důchodové reformy na Slovensku, kde funguje třípilířový model, bude tento model zaveden i v ČR (1. 1. 2013).

Podmínky nároku na řádný starobní důchod jsou v České republice přísnější. Důvodem je především stále se zvyšující věk českých důchodců, klesající porodnost a tím i zvyšování veřejných výdajů na sociální politiku. Doba pojištění se v ČR prodloužila o 10 let (po roce 2018 bude tato doba 35 let) a tím se výrazně odlišila od doby pojištění na Slovensku (25 let). Zajímavým zjištěním je, že nutná doba pojištění v ČR je (před reformou) delší než doba pojištění na Slovensku (po provedení reformy). Český důchodový systém je tak lépe připraven na budoucí nepříznivý demografický vývoj.

Náhradový poměr ČR ve srovnání se zeměmi OECD je poměrně nízký. V ČR je to necelých 51 %. Slovensko se blíží evropskému průměru, náhradový poměr je zde skoro 58 %.

Pojem všeobecný vyměřovací základ je v ČR a SR chápán odlišně. Zatímco Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenské republiky definuje všeobecný vyměřovací základ jako 12-násobek průměrné měsíční mzdy. V roce 2011 je hodnota všeobecného vyměřovacího základu rovna 9 972 eur (254 286 Kč). Dle Vyhlášky č. 286 Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 21. 9. 2011 je všeobecný vyměřovací základ definován jako průměrná měsíční mzda. Pro rok 2010 je tato hodnota stanovena na 24 526 Kč.[85]

[84] Průměrná hrubá měsíční mzda a popisné statistické charakteristiky hrubé mzdy v roce 2010. *Statistický úřad SR* [online]. 2011 [cit. 2012-06-20]. Dostupné z WWW: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=36922>.

85 Vyhláška č. 286. Www.epravo.cz [online]. 2011 [cit. 2012-07-04]. Dostupné z WWW:<http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/vyhlaska-ze-dne-21-zari-2011-o-vysi-vseobecneho-vymerovaciho-zakladu-za-rok-2010-prepocitaciho-koeficientu-pro-upravu-vseobecneho-vymerovaciho-zakladu-za-rok-2010-redukcnich-hranic-pro-stanoveni-vypoctoveho-zakladu-pro-rok-2012-a-zakladni-vymery-duchodu-stanovene-pro-rok-2012-a-o-zvyseni-duchodu-v-roce-2012-18505.html?mail>.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce byla analýza důchodové reformy v České republice a na Slovensku za účelem srovnání obou reforem. Dílčími cíly bylo charakterizovat sociální politiku, její cíle a nástroje a také analýza důchodových reforem ve světě. Existují dva způsoby provádění reformy, parametrické a fundamentální. Úkolem této práce bylo zhodnocení důchodové reformy Slovenské republiky a následné porovnání s probíhající reformou v Česku.

Před samotnou analýzou a hodnocením reforem byly vymezeny základní pojmy sociální politiky státu, příslušné nástroje a cíle. Dále byl popsán vývoj sociální politiky v České republice a systémy financování sociálního zabezpečení.

Na teoretický rozbor navazuje analýza důchodových reforem, která vychází z předem stanovených kritérií. Pro získání informací bylo třeba zavítat na stránky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Ministerstvo financí ČR, dále příslušné stránky ministerstev Slovenské republiky, statistické úřady a v neposlední řadě stránky Evropské unie a organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Na základě výsledků pak bylo možné porovnat jednotlivé důchodové reformy u nás a ve světě.

Při konečném zhodnocení výsledků práce bylo zjištěno, že nový důchodový systém České republiky bude podobný tomu slovenskému, ale zároveň bude také přísnější. Předně jde důchodový věk, který se bude postupně zvyšovat až na 66 let a 8 měsíců, což je o téměř 5 let více než na Slovensku. Náhradový poměr je v České republice nižší, tzn. že lidé, kteří odcházejí ze zaměstnání do důchodu pocítí výraznou změnu v příjmech. Ve srovnání s dalšími zeměmi světa je český i slovenský náhradový poměr průměrný.

Závěrem práce je třeba zdůraznit, že slovenský důchodový systém, platný od roku 2004 (resp. 2006) má již v současné době problémy a viditelné nedostatky. Nedosahuje očekávaných výsledků. Česká republika měla při přípravě důchodové reformy možnost čerpat ze zkušeností Slovenské republiky. Pokud reforma proběhne dle připravených plánů, pak by neměla mít příliš velký vliv na jednotlivé občany, výše důchodů se nezmění. Cílem reformy je především snaha o dlouhodobou finanční udržitelnost systému, čímž stát občanům zajistí stabilitu a zároveň možnost podílet se na výši svého důchodu.

POUŽITÁ LITERATURA

ARNOLDOVÁ, Anna. *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení*. 2. rozš. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2004, 375 s. ISBN 80-246-0728-X.

BELICKÁ, Katarína. Důchodová reforma na Slovensku. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 2005 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW: <http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/casopis-narodni-pojisteni-c-4-2004-clanek-1.htm>.

Co se změní v důchodovém pojištění od 1. 1. 2010. Česká správa sociálního zabezpečení [online]. 2009 [cit. 2012-07-03]. Dostupné z WWW: <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2009/2009-12-11-co-se-zmeni-v-duchodovem-pojisteni-od-1-1-2010.htm>.

Český důchodový systém. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2012 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/11969/Analyza.pdf>.

Demografická příručka 2009. *Český statistický úřad [online]*. 2009 [cit. 2012-06-24]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D900349A28/$File/403210g06.pdf>

Důchodová reforma. *www.awdcr.cz* [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.awdcr.cz/awdcz/cz/awd_home/schema_privatni_financni/koncept_duchodoveho_zabezpeceni/duchodova_reforma.html>

Důchodové reformy v zemích EU (a v ČR). MPSV. *Www.euroskop.cz* [online]. 20. března 2008 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z WWW: <http://www.euroskop.cz/gallery/39/11991-20_3_2008_duchodova_reforma_v_zemich_eu.pdf>

DURDISOVÁ, Jaroslava. *Sociální politika*. Vyd. 2., přepracované. Praha: ASPI, 2002, 376 s. ISBN 80-863-9533-2.

Důvody reformy. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online].2011 [cit. 2012-07-15]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10407/22022011_p1.pdf>.

GALVAS, Milan a Zdeňka GREGOROVÁ. *Sociální zabezpečení*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2000, 239 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 243. ISBN 80-210-2292-2.

HAUNER, David. Macroeconomic Effects of Pension Reform in Russia. *International monetary fund* [online]. 2008 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z WWW: <www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2008/wp08201.pdf>

Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 1997. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 25. 4. 2005 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/661>

Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 1999. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 22. 4. 2005 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/632>

Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2002. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 22. 4. 2005 [cit. 2012-03-21]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/629>

Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2003. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 22. 4. 2005 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/627>

Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2008. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 31. 10. 2008 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/5409>

HOLUB, Martin a Milan ŠLAPÁK. Možnost převodu („přenechání“) částí získaných individuálních důchodových nároků rodinnému příslušníku nebo jiné fyzické osobě. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2009. vyd. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z WWW:
<http://www.mpsv.cz/files/clanky/8737/moznost_prevodu_individualnich_naroku.pdf>

Jak se zvyšuje důchodový věk ve světě. *Finance.cz* [online]. 2012 [cit. 2012-07-04]. Dostupné z WWW: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/356248-jak-se-zvysuje-duchodovy-vek-ve-svete-/>.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2007, 503 s. ISBN 978-807-3572-761.

Malá důchodová reforma v otázkách a odpovědích. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 2011 [cit. 2012-07-03]. Dostupné z WWW: <http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/4AB9ABD7-D64A-457B-83B1-5DAD1D304BDD/0/CSSZ_letak_MDR_2011.pdf>.

NOVYSEDLÁK, Viktor, Marek PORUBSKÝ a Rastislav GÁBIK. Analýza dlhodobej udržatel´nosti a návrhy na zmenu dôchodkového systému SR. In: *Inštitút finančnej politiky* [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=8197&documentId=7198>.

PILNÝ, Jaroslav. *Veřejné finance*. 5. dopl. a uprav. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007, 226 s. ISBN 978-807-1949-633.

Počty důchodců a poplatníků pojistného v ČR. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2012 [cit. 2012-08-20]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/12950>

Polská důchodová reforma je radikální. *Presseurop* [online]. 25.1.2011 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z WWW: <http://www.presseurop.eu/cs/content/news-brief/475901-polska-duchodova-reforma-je-radikalni>

Poměr důchodu a průměrné mzdy. *Týden.cz* [online]. 2012 [cit. 2012-07-04]. Dostupné z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/pomer-duchod-v-prumerny-plat-cesko-kulha-za-sousedy_228503.html>.

PRACNÝ, Jakub. *Důchodová reforma a optimalizační modely*. Praha, 2011. Dostupné z WWW: <https://www.vse.cz/vskp/show_file.php?soubor_id=981589>. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze

Průměrná hrubá měsíční mzda a popisné statistické charakteristiky hrubé mzdy v roce 2010. *Statistický úřad SR* [online]. 2011 [cit. 2012-06-20]. Dostupné z WWW: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=36922>.

Příprava podkladů pro rozhodování o pokračování důchodové reformy. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2007 [cit. 2012-07-03]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/2228>.

RYS, Vladimír. *Česká sociální reforma*: *(sociologická studie)*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2003, 170 s. ISBN 80-246-0588-0.

SKŘÍTECKÝ, Jiří. *Ekonomická východiska důchodové reformy na Slovensku pro Českou republiku*. Brno, 2007. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/76681/esf_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

Sociálna poisťovňa. *Základní charakteristika* [online]. 2012 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW: <http://www.socpoist.sk/charakteristika-a-cinnost/383s>.

Sociální doktrína České republiky. *Www.sds.cz* [online]. Září 2001 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z WWW: <http://www.sds.cz/docs/prectete/e_kolekt/soc_dokt.htm#7>

Vyhláška č. 286. Www.epravo.cz [online]. 2011 [cit. 2012-07-04]. Dostupné z WWW:<http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/vyhlaska-ze-dne-21-zari-2011-o-vysi-vseobecneho-vymerovaciho-zakladu-za-rok-2010-prepocitaciho-koeficientu-pro-upravu-vseobecneho-vymerovaciho-zakladu-za-rok-2010-redukcnich-hranic-pro-stanoveni-vypoctoveho-zakladu-pro-rok-2012-a-zakladni-vymery-duchodu-stanovene-pro-rok-2012-a-o-zvyseni-duchodu-v-roce-2012-18505.html?mail>.

ZAPLETAL, Jan. Penzijní reforma (nejen) v Česku. *FinExpert* [online]. 22. 5. 2007 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z WWW: <http://finexpert.e15.cz/tema-penzijni-reforma-nejen-v-cesku/ch-8711>

Závěrečná zpráva poradního expertního sboru. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2010 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/8896/2010_06_03_Zaverecna_zprava_final_cistopis.pdf>

Změny v důchodovém pojištění od 1. 1. 2012. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 2011 [cit. 2012-07-03]. Dostupné z WWW: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/zmeny-v-duchodovem-pojisteni-od-1-1-2012.htm>.